

Nr 308.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till mödrahjälpsverksamheten m. m.; given Stockholms slott den 15 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkterna 13, 14, 48 och 49, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1942/43 beräkna

1) till mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. ett förslagsanslag av 6,500,000 kronor,

2) till avsättning till fonden för lån till mödrahjälp ett förslagsanslag av 100,000 kronor,

- 3) till bidrag till sjukkassor ett förslagsanslag av 19,800,000 kronor samt
 4) till moderskapspenning ett förslagsanslag av 3,600,000 kronor.

Anledningen till att definitiva anslagsberäkningar i ämnet icke framlades i statsverkspropositionen var den att från besparingsberedningen förväntades ett förslag rörande moderskapspenningen m. m., som kunde komma att påverka uppskattningen av ifrågavarande anslag. Sedan *besparingsberedningen* med skrivelse den 13 januari 1942 överlämnat en promemoria i ämnet och densamma blivit föremål för granskning, ber jag att nu få till fortsatt behandling upptaga berörda anslagsfrågor. I samband därmed vill jag behandla dels ett av besparingsberedningen i annat sammanhang framlagt förslag rörande mödrahjälp i form av tandvård, dels ock uppkommen fråga rörande statligt kristillägg till de erkända sjukkassorna.

Gällande bestämmelser m. m.

Bestämmelserna om mödrahjälp äro i huvudsak meddelade i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp, ändrad genom förordningen nr 786/1940, kungörelsen den 22 oktober 1937 (nr 848) med tillämpningsföreskrifter till förstnämnda förordning, ändrad genom kungörelsen nr 790/1940 samt instruktionen den 22 oktober 1937 (nr 847) för mödrahjälpnsämnderna, ändrad genom kungörelsen nr 792/1940.

Enligt förordningen om mödrahjälp kan kvinna, som i anledning av havandeskap eller barnsbörd är i uppenbart behov av understöd, tillerkännas mödrahjälp av statsmedel. Hjälpen lämnas i den form, som för varje särskilt fall finnes lämpligast, i en eller flera poster, dock högst till ett sammanlagt värde av trehundra kronor. Då anledning därtill finnes, må mödrahjälp helt eller delvis lämnas såsom räntefritt lån.

För behandling av frågor rörande mödrahjälp skall i varje landstingsområde och i varje stad, som icke deltagar i landsting, finnas en mödrahjälpnsämnd, bestående av ordförande och två ledamöter. Utbetalning av beviljad mödrahjälp sker genom vederbörande barnavårdsnämnd, som jämväl skall övervaka, att hjälpen kommer till användning i enlighet med givna föreskrifter.

I instruktionen för mödrahjälpnsämnderna föreskrives, bland annat, att mödrahjälpnsämnd skall sammanträda minst en gång i månaden samt att sådan nämnd må efter medgivande av socialstyrelsen antaga sekreterare. Enligt stadgande i instruktionen bestämmer vidare socialstyrelsen, efter framställning av mödrahjälpnsämnd, det belopp, som nämnden må för viss tid använda till expenser.

De nu angivna bestämmelserna hava gällt alltsedan tillkomsten av ifrågavarande hjälpporm och hava alltså icke berörts av de år 1940 vidtagna författningsändringarna. Flertalet av dessa ändringar hade till syfte att underlätta en förbättrad kontroll över mödrahjälpverksamheten samt att skapa större enhetlighet med avseende å tillämpningen av föreskrifterna rörande denna hjälp. Vissa ändringar voro dock av annan art. Sålunda har

bland annat föreskrivits, att hjälp enligt förordningen skulle få lämnas jämväl make till kvinna, som avlidit i samband med förlossning.

Till ordförande och ledamöter i mödrahjälsnämnd utgå arvoden och reseersättningar enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter. Sålunda föreskrev Kungl. Maj:t den 3 december 1937, att för varje sammanträde skulle utgå ett dagarvode av 30 kronor till ordföranden och 20 kronor till annan ledamot ävensom att såväl ordförande som ledamot skulle äga uppbära reseersättning enligt rese- och traktamentsklassen I B i gällande resereglemente. Genom beslut den 31 augusti 1940 har Kungl. Maj:t sedermera nedsatt dagarvudet för ordföranden till 25 kronor och för ledamot till 15 kronor. Samtidigt har bestämts, att reseersättningen till ordförande och ledamöter skulle utgå enligt rese- och traktamentsklassen II D i resereglementet.

Kostnaderna för mödrahjälsverksamheten bestridas från och med budgetåret 1938/39 från två olika anslag, därav det ena rubricerats mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. och det andra benämnts avsättning till fonden för lån till mödrahjälp. Båda anslagen äro förslagsanslag. Medan det senare anslaget är avsett för understöd, vilka lämnas såsom lån, bestridas från det förra anslaget de understöd, som utlämnas utan skyldighet till återbetalning, samt därutöver samtliga de med mödrahjälsverksamheten förenade organisationskostnaderna.

För budgetåret 1941/42 har anslaget till mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. upptagits till 6,500,000 kronor och anslaget till avsättning till fonden för lån till mödrahjälp till 100,000 kronor.

Föreskrifter rörande bidrag till sjukkassor äro meddelade i kungörelsen den 26 juni 1931 (nr 282) angående statsbidrag åt sjukkassor, ändrad genom kungörelser nr 333/1935, 341/1937 och 598/1941, samt i kungörelsen den 22 april 1938 (nr 132) angående särskilt statsbidrag åt sjukkassor i vissa fall.

Statsbidrag utgår till erkänd sjukkassa dels i förhållande till antalet medlemmar i kassan (medlemsbidrag), dels ock i förhållande till av kassan meddelad sjukhjälp (sjukdagsbidrag och sjukvårdsbidrag) samt moderskapshjälp (moderskapsbidrag).

Sjukdagsbidraget utgår med 50 öre för varje dag erkänd sjukkassa utgivit sjukpenning om minst en krona eller lämnat ersättning för sjukhusvård.

Sjukvårdsbidraget utgår under vissa förutsättningar för understöd, som av erkänd sjukkassa meddelats i form av ersättning för medlems utgifter till läkarvård, läkemedel och andra av läkare föreskrivna sjukvårdande åtgärder samt intagande å sjukvårdsanstalt med hälften av det utgivna understödet.

Moderskapsbidrag slutligen utgår till centralsjukkassa för moderskapshjälp, som av kassan lämnats enligt förordningen om erkända sjukkassor den 26 juni 1931 (nr 280), därvid bidraget utgår med 75 kronor för varje barnsbörd. Enligt 32 § nyssnämnda förordning, sådan paragrafen numera lyder, skall centralsjukkassa vid barnsbörd utgiva moderskapshjälp med minst 110 kronor åt kvinnlig medlem, som omedelbart före barnsbörden varit medlem av erkänd sjukkassa under oavbrutet minst 270 dagar.

För budgetåret 1941/42 har för bidrag till sjukkassor anvisats ett förslagsanslag av 18,400,000 kronor.

Enligt förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, vilken förordning ändrats genom förordningar nr 552/1940 och 787/1940, skall av statsmedel utgå moderskapspenning med ett belopp av 75 kronor till kvinna, som till lindrande av de med barnsbörd förenade kostnaderna är i behov därav. Behov av moderskapspenning skall, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, anses föreligga, om för kvinnan eller, där hon är gift och sammanlever med sin man, för makarna tillsammans vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt icke upptagits beskattningsbart belopp, uppgående till minst 2,500 kronor. (Före den 1 juli 1940 var detta senare belopp 3,000 kronor.) Kvinna, som är berättigad till moderskapshjälp från erkänd sjukkassa, äger icke uppbära moderskapspenning.

Rätten till moderskapspenning prövas och moderskapspenning utbetalas av centralsjukkassan för den ort, där kvinnan är bosatt, eller, efter överenskommelse med centralsjukkassan, av vederbörande lokalsjukkassa. Ersättning för utgivna moderskapspenningar äger centralsjukkassan att månadsvis utbekomma av tillsynsmyndigheten för erkända sjukkassor, d. v. s. pensionsstyrelsen. Enligt kungörelse den 11 juni 1937 (nr 342) äger centralsjukkassa för biträde vid handhavandet av den ifrågavarande verksamheten av statsmedel erhålla vederlag med 2 kronor för varje av centralsjukkassan eller för dess räkning av lokalsjukkassa behandlad ansökan om moderskapspenning, vilket vederlag centralsjukkassa likaledes äger att månadsvis utbekomma.

Utgifterna för moderskapspenning ävensom för nämnda vederlag bestridas från ett under rubriken moderskapspenning anvisat förslagsanslag, som för budgetåret 1941/42 upptagits till 3,600,000 kronor.

Förslag rörande moderskapspenningen m. m.

Besparingsberedningen har i sin förenämnda promemoria rörande moderskapspenningen m. m. dryftat olika möjligheter till besparingar beträffande denna hjälpform.

Beredningen har förut behandlat frågan om en eventuell sänkning av den inkomstgräns, vilken avskär från rätten till moderskapspenning.

Enligt beredningens mening skulle den närmast till hands liggande möjligheten att vidtaga besparingar otvivelaktigt vara att avstänga de bättre ställda barnaföderskorna från rätten till moderskapspenning genom att sänka den nuvarande inkomstgränsen av 2,500 kronor. Beredningen har uppgjort följande sammanställning över de inkomster (taxerade belopp), vilka inom olika ortsgrupper och för olika familjetyper svara mot ett beskattningsbart belopp av 2,500 kronor.

Familjetyp	Taxerat belopp motsvarande ett beskattningsbart belopp av 2,500 kronor				
	Ortsgrupp I	Ortsgrupp II	Ortsgrupp III	Ortsgrupp IV	Ortsgrupp V
Ensamstående	3,400	3,460	3,520	3,580	3,640
Makar utan barn	4,300	4,420	4,540	4,660	4,780
Makar med ett barn	4,990	5,170	5,350	5,530	5,710
Makar med två barn	5,680	5,920	6,160	6,400	6,640
Makar med tre barn	6,730	7,060	7,390	7,720	8,050

Beredningen anför, att av sammanställningen framginge, att även personer i rätt goda ekonomiska omständigheter kunde erhålla moderskapspenning. Hjälpformen vore sålunda icke enbart förbehållen dem, som under vanliga förhållanden vore beroende av samhällets hjälpverksamhet.

Meningarna om var ifrågasavarande inkomstgräns lämpligen borde gå hava — framhåller beredningen — varit mycket delade. Beredningen anför i denna del följande.

Berörda hjälpform hade tillkommit i befolkningspolitiskt syfte. Befolkningsskmissionen, som framlagt förslag i ärendet, hade föreslagit, att den nya hjälpformen skulle utgå till alla barnafödorskor, oberoende av vederbörandes inkomstställning. I propositionen till 1937 års riksdag hade emellertid föreslagits, att en övre gräns på 3,000 kronor beskattningsbart belopp skulle fastställas. I riksdagen hade väckts motioner med yrkande dels att gränsen skulle fastställas till 1,000 kronor, dels att det borde tagas under övervägande om icke inkomstgränsen helt kunde borttagas. Andra lagutskottet hade för sin del föreslagit bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men till utskottsutlåtandet hade fogats reservationer, innebärande att moderskapspenningen skulle utgå utan någon som helst behovsprövning, att behovsgränsen skulle sättas till 2,000 kronor samt att samma gräns skulle sättas till 1,000 kronor. Riksdagen hade i denna del beslutat i enlighet med utskotts-förslaget.

Genom de förändringar i förordningen om inkomst- och förmögenhets-skatt, vilka trätt i kraft från och med ingången av år 1939, hade Orts- och familjebidragen forskjutits i sådan riktning, att för alla gifta personer den inkomst, som motsvarade 3,000 kronor beskattningsbart belopp, kommit att icke oväsentligt höjas. När med krigets inbrott det statsfinansiella läget skärpts, kunde med hänsyn därtill skäl förebringas för en nedsättning av den ifrågasavarande inkomstgränsen. Så hade även skett (jfr propositionen nr 289 till 1940 års lagtima riksdag) och från och med den 1 juli 1940 vore gränsen dragen vid 2,500 kronor. Den sålunda tillkomna förändringen hade i stort sett endast inneburit att hjälpformen blivit förbehållen de befolkningsgrupper, vilka vid tillkomsten av 1937 års beslut varit avsedda.

Vid 1941 års riksdag hade ånyo ifrågasatts om icke inkomstgränsen kunde nedsättas. I de likalydande motionerna I: 135 av herr I. Persson m. fl. och II: 207 av herr V. J. Mattson m. fl. hade yrkats att gränsen för erhållande av moderskapspenning skulle sänkas från 2,500 kronor till 1,500 kronors beskattningsbar inkomst. Andra lagutskottet hade emellertid i sitt utlåtande nr 9 avstyrkt bifall till motionen under framhållande, att den föreslagna sänkningen av behovsgränsen säkerligen endast komme att medföra en relativt obetydlig kostnadsbesparing för statsverket. Oavsett huruvida den nu gällande behovsgränsen ur alla synpunkter kunde anses skäligen och lämpligen

hade utskottet dock funnit någon ändring härutinnan icke böra vidtagas förrän närmare erfarenheter vunnits beträffande resultatet av de år 1940 vidtagna förändringarna i förordningen. Därtill komme, hade utskottet tillfogat, att frågan om ändamålsenligheten av den nuvarande uppdelningen på olika hjälpformer av de behov, som uppkomme i sammanhang med havandeskap och barnsbröd, torde bliva föremål för övervägande vid socialvårdskommitténs utredningsarbete.

Den kostnadsbesparing, som uppkommit för budgetåret 1940/41, kunde numera fastställas. Nettoutgifterna för nämnda budgetår understeg nettoutgifterna för nästföregående år med cirka 66,000 kronor. Detta belopp kunde emellertid på intet sätt anses mäta minskningen genom den nämnda nedsättningen av inkomstgränsen. Flera faktorer hade nämligen inverkat på budgetbelastningens storlek. Bland annat hade tidpunkten för utbetalningarna av ersättning till kassorna för utgiven moderskapspenning förskjutits, i det att möjligheter förelegat att förkorta den tid, som förflutit mellan kassornas utbetalning av moderskapspenningen och styrelsens utanordnande av ersättning härför. Den anslagsöverskridning, som uppkommit under budgetåret 1940/41, vore helt att tillskriva denna omständighet. Även om det nöjaktigt skulle låta sig göra, att bestämma denna förskjutning av utanordningarna, skulle man ändå knappast kunna ernå någon bestämd uppskattning av hur mycket den nya gränsdragningen minskat kostnaderna. Särskilt torde uppmärksamhet i detta sammanhang böra fästas vid att inkomstförskjutningarna sedan krigets utbrott varit betydande. Sjukassorna kunde också ha blivit nödgade, att i ökad utsträckning begagna sig av möjligheten att efter prövning i varje särskilt fall utgiva moderskapspenning till sådana, vilkas beskattningsbara belopp visserligen nått upp till eller överskridit 2,500-kronorsstrecket, men för vilka ändrade förhållanden inträtt eller omständigheterna eljest varit särskilt ömmande. Från sjukkassehåll hade också meddelats, att man ofta ansett sig böra utnyttja denna möjlighet i fall, där barnafadern en längre tid varit inkallad i militärtjänst. Slutligen vore att märka, att man — vilket vidare utvecklades i fortsättningen — icke kunde räkna på mera betydande besparingar enbart genom mera moderata sänkningar av ifrågavarande belopp.

Beredningen meddelar härefter, att inom finansdepartementet utarbetats en den 12 december 1940 dagtecknad promemoria rörande frågan huru stora kostnadsminskningar, som vore att ernå genom en sänkning av inkomstgränsen. Enligt promemorian, däri man utgått från ett anslagsbelopp till moderskapspenning av 4,500,000 kronor, skulle kostnadsminskningen uppgå till de belopp, som angivas i följande sammanställning.

	Gränsen nedsättes	Kostnadsminskning kronor
från	2,500 till 2,000 kronor	135,000
»	2,500 » 1,500 »	360,000
»	2,500 » 1,000 »	675,000
»	2,500 » 500 »	1,260,000
»	2,500 » 0 »	2,970,000

Beredningen anför beträffande dessa beräkningar följande.

Vid beräkningarna hade man utgått från relationen mellan antalet personer inom de olika storleksgrupperna av beskattningsbart belopp och hela antalet personer med taxerat belopp (med undantag för dem, som hade ett beskattningsbart belopp överstigande 2,500 kronor). Därvid vore att märka, att be-

räkningar av nämnt slag vore mycket vanskliga. Mera än en ungefärlig bild av förhållandena kunde de därför icke giva. Ifrågasättas kunde om man icke borde för de mera moderata gränssänkningarna räkna med mindre kostnadsminskningar än de angivna. En av socialvårdskommittén företagen utredning om sjukkasseklientelets sammansättning (statens off. utredn. 1940: 31) hade nämligen visat, att sjukkasseklientelet huvudsakligen rekryterades inom befolkningsgrupper med inkomster i ett medelläge. Varken de mycket fattiga eller de mera välbärgade tillhörde sjukkassorna. Detta vore av betydelse i förevarande sammanhang därför, att sjukkassemlemmar i regel icke erhöles moderskapspenning utan i stället moderskapshjälp av kassorna. Om därför i sjukkasseklientelet inginge en förhållandevis stor grupp av inkomsttagare med beskattningsbar inkomst på mellan 2,500 och 1,000 kronor, komme en nedsättning av inkomstgränsen till t. ex. sistnämnda inkomsttal endast att drabba dem, som icke tillhörde sjukkassorna. Det torde därför var nödvändigt att räkna med än mindre besparingar än de i sammanställningen upptagna.

Till belysande av de sociala konsekvenserna av en sänkning av inkomstgränsen har besparingsberedningen utarbetat vissa sammanställningar rörande de inkomster (taxerade belopp), som svara mot olika beskattningsbara belopp.

Sammanställningarna hava följande utseende.

Familjetyp	Taxerat belopp motsvarande ett beskattningsbart belopp av 2,000 kronor				
	Ortsgrupp I	Ortsgrupp II	Ortsgrupp III	Ortsgrupp IV	Ortsgrupp V
Ensamstående	2,900	2,960	3,020	3,080	3,140
Makar utan barn	3,800	3,920	4,040	4,160	4,280
Makar med ett barn ..	4,490	4,670	4,850	5,030	5,210
Makar med två barn ..	5,180	5,420	5,660	5,900	6,140
Makar med tre barn ..	6,230	6,560	6,890	7,220	7,550

Familjetyp	Taxerat belopp motsvarande ett beskattningsbart belopp av 1,500 kronor				
	Ortsgrupp I	Ortsgrupp II	Ortsgrupp III	Ortsgrupp IV	Ortsgrupp V
Ensamstående	2,400	2,460	2,520	2,600	2,690
Makar utan barn	3,300	3,420	3,540	3,660	3,780
Makar med ett barn ..	3,990	4,170	4,350	4,530	4,710
Makar med två barn ..	4,680	4,920	5,160	5,400	5,640
Makar med tre barn ..	5,730	6,040	6,260	6,480	6,700

Familjetyp	Taxerat belopp motsvarande ett beskattningsbart belopp av 1,000 kronor				
	Ortsgrupp I	Ortsgrupp II	Ortsgrupp III	Ortsgrupp IV	Ortsgrupp V
Ensamstående	1,900	1,990	2,090	2,190	2,280
Makar utan barn	2,800	2,920	3,040	3,160	3,280
Makar med ett barn ..	3,490	3,670	3,850	4,020	4,140
Makar med två barn ..	4,120	4,280	4,440	4,600	4,760
Makar med tre barn ..	4,820	5,040	5,260	5,480	5,700

Beredningen beräknar att vid en sänkning av inkomstgränsen till 2,000 kronor skulle uppstå en besparing av 125,000 kronor, vid en sänkning till 1,500 kronor en besparing av 325,000 kronor och vid en sänkning till 1,000 kronor en besparing av 600,000 kronor, allt för år räknat.

Rörande förhållandet till mödrahjälpsverksamheten anför beredningen i detta sammanhang bland annat.

Icke i något av de anförda fallen torde man behöva räkna med någon mera märkbar överföring till mödrahjälpen. Det vore nämligen utan vidare klart, att personer med faktiska inkomster så stora som det för vederbörande minst gynnsamma tredje alternativet i regel avskures från rätten till mödrahjälpen. Detta givetvis endast under förutsättning att de nämnda inkomsterna också motsvarade inkomster vid tidpunkten, då ansökan om mödrahjälpen skulle ingivas.

Det vore mycket svårt att avgöra, vid vilken övre inkomstgräns rätten till mödrahjälpen upphörde. Mödrahjälpsverksamheten vore nämligen icke i författningar bunden vid några vissa inkomstbelopp, vilket naturligtvis icke hindrade att hänsyn därtill ändå måste tagas. Företagna beräkningar syntes emellertid giva vid handen, att mödrahjälpen i regel icke medgäves vid ett inkomstläge, svarande mot ett beskattningsbart belopp, något understigande 500 kronor. Man torde därför kunna sänka inkomstgränsen för moderskapspenningen ända ned till detta belopp, innan man behöfve räkna med någon större överföring till mödrahjälpen. — Det måste emellertid framhållas, att om inkomstgränsen sänktes till belopp understigande 1,000 kronor beskattningsbar inkomst, det kunde ifrågasättas, huruvida tillräckliga skäl förelåge att upprätthålla två särskilda hjälppformer, som väsentligen avsåge täckandet av samma behov, när klientelet för dem båda i mycket stor utsträckning bleve gemensamt.

Besparingsberedningen har kommit till den uppfattningen, att beträffande moderskapspenningen en måttlig sänkning av inkomstgränsen vore möjlig utan att de sociala konsekvenserna bleve alltför allvarliga. Sänkningen skulle nämligen — anför beredningen — främst gå ut över sådana inkomsttagare, som befunde sig i relativt goda omständigheter. Beredningen framhåller emellertid, att det vore tänkbart, att man därigenom skulle komma att träda för nära det syfte, för vilket hjälppformen tillkommit, nämligen det befolkningspolitiska.

Beredningen erinrar till sist om de möjligheter, som föreligga att genom anslutning till erkänd sjukförsäkring komma i åtnjutande av moderskapsförsäkring. Beredningen anför härom.

Moderskapspenningen hade tillkommit på grund av den svaga anslutningen till de erkända sjukförsäkringarna. På lång sikt framstode det som ett önskemål, att kostnaderna i samband med förlösningen helt och hållet — dock givetvis med bidrag av statsmedel — lades på de erkända sjukförsäkringarna. Då redan nu den möjligheten överallt stode öppen att genom anslutning till erkänd sjukförsäkring tillförsäkra sig ett bidrag vid moderskap, som vore större än moderskapspenningen, nämligen s. k. moderskapsförsäkring, som utginge med lägst 110 kronor, skulle i och för sig några olägenheter för de uteslutna grupperna icke behöva uppkomma. Visserligen kunde man icke vinna inträde eller kvarstå i erkänd sjukförsäkring allenast för erhållande av moderskapsförsäkring. Medlemskap i sjukförsäkring måste i regel avse beredande vid sjukdom av sjukvårdsersätt-

ning och sjukpenning. Den lägsta avgiften härför vore olika inom olika sjuk-kassor och varierade mellan 80 öre och 1 krona 50 öre per månad. Gift kvinna ägde dock att vara medlem för beredande av allenast sjukvårdsersättning. Avgiften bleve då lägre och varierade mellan 35 öre och 1 krona 5 öre per månad vid de olika kassorna. Medlemskap i erkänd sjukkassa medförde utan särskilt premietillägg rätt till moderskapshjälp och de nu nämnda avgifterna kunde icke anses vara av den storleksordning att de i mera betydande grad belastade familjebudgeten i de inkomstskikt, som hade beskattningsbara belopp på minst 1,000 kronor. Om en ökad anslutning till sjukkassorna uppkomme, bleve visserligen statsverkets utgifter för bidrag åt kassorna större, men med hänsyn till att en anslutning ur allmänt sociala synpunkter framstode som önskvärd, torde statsmakterna på allt sätt böra främja en dylik utveckling.

Besparingsberedningen framhåller härefter, att den andra besparings-möjlighet, som stode till buds beträffande moderskapspenningen, vore en minskning av moderskapspenningens belopp. Härom uttalar sig beredningen sålunda.

För varje sänkning av moderskapspenningen med 5 kronor kunde beräknas uppstå en kostnadsminskning av 300,000 kronor. Denna kostnadsminskning vore emellertid icke någon verklig besparing. Man måste nämligen här räkna med en stark överföring till mödranhjälpen. Om mödranhjälpsnämnderna fortsatte att bedöma hjälpbehoven efter samma normer som hittills, komme nämligen huvudparten av dem, som åtnjöte mödranhjälp, att erhålla kompensati-on genom sistnämnda hjälpform. Den ökning i utgifterna för mödranhjälp, som varje minskning av moderskapspenningens belopp med 5 kronor skulle medföra, kunde beräknas uppgå till 155,000 kronor. Nettobesparingen av en sådan åtgärd skulle sålunda för varje minskning med ett 5-tal kronor stanna vid (300,000 — 155,000) 145,000 kronor. Vidtoges emellertid en kraftigare sänkning av moderskapspenningens belopp t. ex. till 50 kronor, måste man även räkna med en ökning av antalet till mödranhjälp berättigade, bestående av alla dem, vilkas behov nu nått och jämnt täcktes av moderskapspenningen. Storleken av denna grupp kunde i förevarande sammanhang svårigen uppskattas.

Beredningen har emellertid icke ansett sig kunna förorda någon nedsättning av moderskapspenningens belopp.

Såsom ett tredje alternativ har besparingsberedningen härefter fram-hållit möjligheten att helt indraga moderskapspenningen och hän-visa de hjälpbehövande att istället göra ansökan om mödranhjälp. Denna möjlighet — anför beredningen — torde i ett för staten hårt ansträngt eko-nomiskt läge vara förtjänt av särskild uppmärksamhet, eftersom det här icke blott vore möjligt att uppnå besparingar genom att sänka hjälpens effektivitet utan även genom att åstadkomma en billigare administration av hela den ifrågavarande hjälpverksamheten.

Beredningen erinrar, att meningarna vid införandet av moderskapspen-ningen och mödranhjälpen varit synnerligen delade huruvida man borde upp-dela hjälpverksamheten för mödrar och barn på sjukkassorna å ena sidan och mödranhjälpsnämnderna å den andra, därvid dock icke ifrågasatts att den av sjukkassorna meddelade moderskapshjälpen åt kassornas egna medlemmar skulle få någon annan organisation än tidigare. Beredningen har i detta samman-hang gjort följande uttalanden.

Den reform, som genomförts år 1937, hade väsentligen inneburit, att det tidigare utgående moderskapsunderstödet på effektivt 28 kronor per fall för befolkningen i de allra lägsta inkomstskikten, ersatts med moderskapspenning på 75 kronor, vilken även kunde utgå till barnaföderskor i bättre ställda inkomstskikt, samtidigt som en helt ny hjälpform — mödrahjälpen — tillskapats, enligt vilken större hjälp kunde utgå efter mera obunden behovsprövning.

Flera remissmyndigheter hade uttalat sig för att sjukkassorna endast borde meddela moderskapshjälp åt sina egna medlemmar medan all övrig hjälpverksamhet skulle ske genom den nyskapade mödrahjälpen. Uttalanden i denna riktning hade gjorts av länsstyrelserna i Uppsala och Hallands län, svenska landskommunernas förbund, Sveriges läkarförbund, svenska barnmorskeförbundet, Uppsala läns barnavårdsförbund och barnavårdsnämnden i Borås. Det hade uttalats, att den föreslagna ordningen innebure en ingripande förändring av sjukkasseverksamheten, vilket ansetts lända denna till skada, samt ett uppgivande av den naturliga principen, att all statlig och kommunal hjälpverksamhet borde grundas på vederbörandes behov av hjälp. I regel hade från detta håll förordats, att vad som kunde inbesparas genom moderskapspenningens slopande i stället borde användas för utökning av mödrahjälpen.

En särskild utredningsman inom finansdepartementet, tillkallad hösten 1939, hade framhållit att av olika förekommande slag av hjälp åt mödrar den hjälp, som lämnades i form av moderskapspenning, i jämförelsevis ringa mån syntes anpassad efter behovsprincipen samt att därför moderskapspenningen syntes kunna ifrågakomma till indragning.

Vidare hade riksdagens revisorer i sin år 1939 avgivna berättelse förklarat sig hava uppmärksammat, att mödrahjälpsmedel i högst betydande omfattning användes till förlossningskostnader och barnets första utrustning, ett förhållande, som de funne berättiga till antagandet, att moderskapspenningen ofta icke använts för dessa ändamål, vilka den likväl vore avsedd att i första hand tillgodose. Revisorerna hade därför ifrågasatt om man icke för att vinna kontroll över moderskapspenningens användning och därjämte uppnå, att densamma närmare anpassades efter behovsprincipen, borde inarbeta denna hjälpform i mödrahjälpen.

Besparingsberedningen har härefter framlagt vissa beräkningar rörande de besparingar, som skulle vinnas, därest moderskapspenningen avskaffades, dels för den händelse man samtidigt höjde mödrahjälpens maximibelopp från 300 kronor till 375 kronor, dels ock för den händelse man icke vidtoge någon ändring med avseende å mödrahjälpen.

Kostnadsminskningen uppskattar beredningen — som utgår från att antalet till moderskapspenning berättigade fall kunde beräknas till 60,000 — till 4,620,000 kronor, därvid beräknats 4,500,000 kronor för moderskapspenning och 120,000 kronor för vederlag till sjukkassorna.

Beträffande den kostnadsökning, med vilken skulle vara att räkna, för den händelse mödrahjälpens maximibelopp höjdes på angivet sätt, framlägger beredningen följande kalkyler.

Av beredningen inhämtade uppgifter syntes giva vid handen, att cirka 20 procent av mödrahjälpsklientelet erhöle moderskapshjälp i stället för moderskapspenning. Räknade man alltså med att endast 80 procent eller cirka 34,400 mödrar finge såväl mödrahjälp som moderskapspenning, skulle merkostnaden för denna grupp uppgå till $34,400 \times 75$ eller till 2,580,000 kronor, sedan moderskapspenningen helt avskaffats.

Man torde emellertid ytterligare böra räkna med att bland cirka 25,600 mödrar (60,000 — 34,400), vilka för närvarande väl erhöle moderskapspenning men ej mödrahjälp, ett visst antal nu skulle komma att tilldelas dylik. Det finge väl nämligen hållas för sannolikt, att mödrahjälpsnämnderna komme att se sig föranlättna att medgiva mödrahjälp för de personer, vilka för närvarande hade inkomster, vilka nätt och jämnt avstängde från rätten till denna förmån. Att utsäga någonting om antalet dylika personer vore icke möjligt på grundval av tillgängliga sifferuppgifter. När i fortsättningen ändå ett försök gjordes att tillnärmelsevis uppskatta storleken av denna grupp och storleken av till den samma utgående mödrahjälp, måste uttryckligen framhållas, att det därvid mera komme att röra sig om antaganden än om egentliga beräkningar.

Enligt uppgifter från 1935/36 års folkräkning hade funnits 330,000 personer med beskattningsbart belopp liggande mellan 500 och 1,000 kronor. Antoges nu, att av dessa 200,000 hade beskattningsbart belopp mellan 500 och 700 kronor och att antalet barnaföderskor vore direkt proportionellt till antalet personer i respektive inkomstgrupper, skulle på nämnda 200,000 personer komma 7.2 procent av samtliga barnaföderskor eller sammanlagt cirka 6,700. Av dessa torde emellertid 20 procent eller cirka 1,340 vara berättigade till moderskapshjälp, vadan hänsyn i fortsättningen endast toges till 5,400 mödrar. Antoges vidare, att mödrahjälpsnämnderna efter den tänkta förändringen medgäve mödrahjälp även till personer med beskattningsbart belopp mellan 500 och 700 kronor, och därjämte, att mödrahjälpens storlek även för dessa bestämdes till 75 kronor per fall, uppkomme en merkostnad av $5,400 \times 75$ eller cirka 400,000 kronor.

Beredningen har alltså för detta fall räknat med en nettobesparing av $(4,500,000 + 120,000 - 2,580,000 - 400,000)$ 1,640,000 kronor.

Under förutsättning att mödrahjälpens maximibelopp bibehålles vid 300 kronor, räknar beredningen med ytterligare besparingar å omkring 850,000 kronor. Under denna förutsättning skulle alltså uppkomma en total besparing å i runt tal 2,500,000 kronor. Beredningen betonar emellertid, att en dylik besparing skulle vinnas genom att beskära standarden för de allra fattigaste. Då en sådan åtgärd måste ur social synpunkt anses betänkelig, har beredningen för sin del förordat det förslag, som innebär, att — samtidigt med avskaffandet av moderskapspenningen — mödrahjälpens maximibelopp höjes till 375 kronor.

Över besparingsberedningens förslag hava *yttranden* avgivits av pensionsstyrelsen, av socialstyrelsen efter hörande av samtliga mödrahjälpsnämnder samt av statskontoret, socialvårdskommittén, 1941 års befolkningsutredning och svenska sjukasseförbundet. Pensionsstyrelsen, som berett styrelserna för de 28 erkända centralsjukassorna tillfälle att yttra sig i ämnet, har redogjort för innehållet i till pensionsstyrelsen inkomna yttranden från 25 av sagda sjukassestyrelser.

Statskontoret framhåller, att av de av besparingsberedningen framlagda förslagen det förslag, som avsåge indragning av moderskapspenningen, skulle medföra den största besparingen. Beträffande detta förslag uttalar sig statskontoret på följande sätt.

Statskontoret ville erinra, att ämbetsverket i ett den 8 januari 1940 avgivet utlåtande över riksdagens år 1939 församlade revisorers förslag rörande moderskapspenningen och mödrahjälpen framhållit, att de av nämnda revi-

sorer lämnade exemplen på hjälpbehov, för vilkas täckande mödrahjälpmedel tagits i anspråk, syntes visa, att dylika medel i mycket stor utsträckning använts för ändamål, vilka i första hand skolat tillgodoses genom moderskapspenning. I syfte att undvika de av revisorerna anmärkta svårigheterna beträffande gränsdragningen mellan de ändamål, som skulle tillgodoses genom moderskapspenningen och genom mödrahjälp, och samtidigt nedbringa statsverkets kostnader för understöd åt hjälpbehövande mödrar hade statskontoret funnit den ifrågasatta utvägen att inarbeta moderskapspenningen i mödrahjälpens förtjäna att övervägas. Hela ifrågavarande hjälpbehov skulle således enligt statskontorets mening tillgodoses jämlikt mödrahjälpförordningen. Då genomsnittet av enligt denna förordning meddelat understöd utgjorde omkring 200 kronor, borde — hade statskontoret i nämnda utlåtande anfört — en dylik åtgärd kunna vidtagas utan förhöjning av mödrahjälpens maximibelopp. Därest åtgärder av sådan innebörd funnes genomförbara, borde emellertid motsvarande jämkning komma till stånd i fråga om moderskaps-hjälpens belopp.

Vad statskontoret i sagda utlåtande uttalat ansåge sig ämbetsverket i huvudsak alltjämt böra vidhålla. Med hänsyn till den betydande försämring, penningvärdet undergått, sedan statskontoret avgivit nämnda utlåtande, ansåge sig dock ämbetsverket i nuvarande läge icke böra motsätta sig den av beredningen förordade åtgärden att i samband med moderskapspenningens borttagande höja mödrahjälpens maximibelopp från 300 kronor till 375 kronor.

Statskontoret har alltså i första hand förordat, att moderskapspenningen på nu angivet sätt inarbetas i moderskapshjälpens.

Därest det emellertid icke skulle befinnas lämpligt att nu genomföra förslaget om moderskapspenningens borttagande, har statskontoret ansett, att de båda övriga av besparingsberedningen angivna alternativen för nedbringande av statsverkets kostnader för moderskapspenningen borde tagas under övervägande.

I likhet med besparingsberedningen anser sig statskontoret dock icke kunna förorda förslaget att minska moderskapspenningens belopp. Statskontoret framhåller bland annat den försämring i penningvärdet, som inträtt sedan moderskapspenningens nuvarande belopp fastställdes.

Beträffande besparingsberedningens förslag om sänkning av den inkomstgräns, som avskär rätten till moderskapspenning, gör statskontoret följande uttalanden.

Under nuvarande statsfinansiella förhållanden måste statskontoret för sin del finna det angeläget, att inkomstgränsen ifråga jämkades nedåt i den utsträckning, som vore möjlig utan att träda syftet med ifrågavarande hjälpform för nära. I betraktande av de svårigheter, som därigenom i många fall skulle inträda för familjer med flera barn, syntes det icke vara möjligt att vidtaga alltför långt gående sänkning av sagda inkomstgräns. I de fall däremot, då moderskapspenning ifrågasattes för det första barnet, syntes man utan olägenhet kunna sänka gränsen väsentligt. Då ett beskattningsbart belopp av 500 kronor, enligt vad besparingsberedningen framhållit, motsvarades av ett inkomstbelopp för makar utan barn av 2,200 kronor i ortsgrupp I och 2,520 kronor i ortsgrupp V, syntes man — i anslutning till vad beredningen anfört — måhända kunna föreskriva, att moderskapspenning för första barnet ej skulle utgå vid högre inkomstläge än 500 kronor beskattningsbart belopp.

Ifall makarna tidigare hade ett barn, syntes en något högre inkomstgräns, förslagsvis 1,000 kronor beskattningsbart belopp, böra fastställas. Därest makarna förut hade två eller flera barn, borde en ännu högre inkomstgräns, t. ex. 1,500 kronor beskattningsbart belopp komma ifråga. Mot att på detta sätt fastställa en glidande skala med olika inkomstgränser i förhållande till antalet barn inom varje familj skulle möjligen kunna invändas, att behovsynpunkten redan blivit tillgodosedd genom att vid bestämmandet av det beskattningsbara beloppet särskilda familjeavdrag medgivits för varje helt eller delvis underhållet barn under 18 år. Den till följd av dessa avdrag inträdande skatteminskningen för vederbörande torde emellertid icke framstå såsom alltför betydande vid en jämförelse med kostnaderna för vård och underhåll av barn.

Med hänsyn därtill och i betraktande av angelägenheten av att moderskapspenning icke utginge i andra fall än då behov därav kunde antagas föreligga, ansåge sig statskontoret böra förorda en glidande skala efter förslagsvis nu angivna riktlinjer. Framhållas kunde ock, att en dylik anordning skulle, samtidigt som den möjliggjorde besparingar för statsverket, vara i hög grad ägnad att tillgodose det befolkningspolitiska syftet med ifrågavarande hjälpform.

Beträffande de yttranden, som avgivits av *styrelserna för de erkända centralsjukkassorna* framhåller pensionsstyrelsen, hurusom det övervägande flertalet av styrelserna uttalat sig för ett bibehållande av moderskapspenningen i dess nuvarande form. Pensionsstyrelsen anför, att ett av styrelsen för Dala-Gävleborgs erkända centralsjukkassa gjort yttrande kunde anses motsvara betraktelsesättet inom ett stort antal kassastyrelser.

Yttrandet är av följande innehåll.

Styrelsens uppfattning vore att moderskapspenningen på ett tillfredsställande sätt fyllde sin uppgift såsom ett bidrag till lindrande av de med en barnsbörd förenade kostnaderna och vore en tilltalande form för ett det allmännas stöd åt barnaföderskor, vilka vid tillfället i fråga väl vore i behov av viss kontant hjälp men ändock icke befunde sig i sådant ekonomiskt trångmål, som förutsattes för erhållande av mödrahjälp. Det torde också kunna förutsättas, att moderskapspenningen utgjorde just det tillfälliga stöd, som behövdes för att avhålla många från att överhuvudtaget begära mödrahjälp. Den täckte ett verkligt behov och måste betraktas såsom en av social vidsyn präglad samhällelig åtgärd. En indragning av moderskapspenningen skulle därför innebära ett avsteg från utvecklingen och tedde sig så mycket mera egendomligt i betraktande av allt, som vid moderskapspenningens tillkomst framförts angående nödvändigheten att av olika skäl bibringa barnaföderskorna samhällets uppmuntran och stöd, eftersom barnafödandet framför allt vore en samhällets angelägenhet av yttersta vikt.

Åtskilliga kassastyrelser hava vidare — anför pensionsstyrelsen — framhållit nyttan ur rekryteringssynpunkt av att sjukassorna komme i kontakt med blivande mödrar utanför kassorna. Sålunda hade styrelsen för Gävle stads erkända centralsjukkassa meddelat, att förstagångsföderskor, som sökt moderskapspenning, sedermera i stor utsträckning såsom andragångsföderskor varit medlemmar av den erkända sjukkassan. Antalet barnaföderskor bland kassans medlemmar hade under de senaste åren stigit så att antalet år 1941 varit 80 procent högre än år 1938.

Därest en besparing måste äga rum i fråga om moderskapspenningen, hava sjukkasestylrelserna förklarat sig föredraga en sänkning av inkomstgränsen framför övriga av besparingsberedningen ifrågasatta åtgärder.

För egen del har *pensionsstyrelsen* uttalat, att de skäl, som motiverat införande av moderskapspenningen såsom statlig bidragsform, alltså syntes kvarstå. Styrelsen utvecklar sin ståndpunkt i ämnet på följande sätt.

Visserligen hade moderskapspenningens betydelse något minskats sedan år 1937 såtillvida, att antalet barnsördsfall, vid vilka moderskapspenning utgivits, nedgått. Detta förhållande vore emellertid en naturlig och väntad följd av att anslutningen av kvinnliga medlemmar till de erkända sjukkaserna stigit och därigenom ett allt större antal barnaföderskor kunnat erhålla ekonomiskt stöd från sjukkassan i form av moderskapshjälp i stället för moderskapspenning. I detta hänseende torde böra nämnas att man för närvarande torde kunna räkna med utbetalningar av moderskapshjälp för minst 30,000 barnsördsfall årligen. Antalet fall med moderskapspenning beräknades dock till inemot det dubbla eller nära 60,000 för år. Skulle i enlighet med ett av besparingsberedningens alternativ moderskapspenningen helt indragas och endast mödrahjälpen stå till buds för icke sjukkasemedlemmar, komme ett icke obetydligt antal av sistnämnda barnaföderskor att bli ställda utanför den statliga hjälpverksamheten vid barnsörd. Vid ett bibehållande av nuvarande bedömningsgrunder inom mödrahjälpsnämnderna, sådana dessa angivits av beredningen, skulle, enligt en av pensionsstyrelsen företagen uppskattning, detta komma att bli fallet i fråga om minst 20 procent av de barnaföderskor, som nu tilldelades moderskapspenning. En omständighet, som i detta sammanhang borde beaktas, vore, att åtskilliga mindre bemedlade, som gärna mottog moderskapspenning, av motvilja mot mödrahjälpen såsom hjälpform sannolikt hellre skulle avstå från all hjälp än anlita mödrahjälpen. Därpå tydde det av utsagor från sjukkaseställ bekräftade förhållandet, att personer, vilkas inkomster och ekonomiska ställning möjliggjort erhållande av mödrahjälp, underlåtit att begära sådan och låtit sig nöja med moderskapspenningen.

I varje fall skulle uppenbarligen den närmaste följden av att moderskapspenningen slopades bli, att den statliga stödverksamheten vid barnsörd bleve mindre effektiv. Pensionsstyrelsen funne en dylik utveckling — som skulle innebära en återgång i riktning mot tidigare såsom otillfredsställande betecknade förhållanden — så mycket betänkligare som befolkningsfrågans läge tvärtom torde påkalla skärpt uppmärksamhet och ökat hänsynstagande från statsmakternas sida. Redan vidtagna åtgärder med befolkningspolitiskt ändamål borde i betraktande härav enligt pensionsstyrelsens mening icke i besparingssyfte inskränkas. I fråga om moderskapspenningen syntes med hänsyn härtill icke någotdera av de av besparingsberedningen angivna alternativen till besparingsåtgärder böra ifrågakomma.

Med anledning av besparingsberedningens förslag om sänkning av inkomstgränsen betonar pensionsstyrelsen, att genom de senaste årens prisstegring denna gräns redan nedsatts betydligt. Styrelsen förklarar ock, att de belopp, vilka man kunde inbespara genom en sänkning av ifrågavarande gräns, av besparingsberedningen beräknats väl högt.

Rörande förslaget om moderskapspenningens avskaffande framhåller pensionsstyrelsen vidare, att det kunde ifrågasättas, huruvida det överhuvud vore möjligt att i något så när säkra siffror ange den kostnadsminskning, som för

statsverket skulle uppkomma, därest förslaget realiserades. Man måste nämligen därvid taga i betraktande att, om en barnaföderska efter moderskapspenningens upphörande förvärvat medlemskap i erkänd sjukkasse och erhöle moderskapshjälp från kassan, statsbidrag därför komme att utgå med lika stort belopp som eljest skulle ha utgått såsom moderskapspenning. Någon kostnadsminskning skulle alltså icke uppkomma i detta fall. Vidare torde med stor sannolikhet kunna antagas, att om mödrahjälpen skulle ersätta moderskapspenningen, många, som förut nöjt sig med att uttaga moderskapspenningen, komme att utfå mödrahjälp till högre belopp. Under bägge dessa förhållanden skulle tydligen den påräknade kostnadsminskningen komma att reduceras.

Efter erinran att den hjälpform, som moderskapspenningen utgjorde, tillkommit i befolkningspolitiskt syfte, anför *svenska sjukkasseförbundet* bland annat.

Att statsmakterna alltfört hade sin uppmärksamhet riktad på befolkningsfrågan, syntes förbundet tydligt framgå av den omständigheten, att den nu sittande befolkningsberedningen hade till uppgift att utreda sagda fråga ur olika synpunkter och därvid sannolikt icke kunde undgå att komma in på en utredning av moderskapspenningen som hjälpform i framtiden. Då därtill komme, att socialvårdskommittén under sitt utredningsarbete även komme att syssla med nämnda spörsmål, kunde sjukkasseförbundet icke finna några bärande skäl tala för att, som besparingsberedningen tänkt sig, vidtaga besparingar genom att nu avstänga vissa barnaföderskor från rätten till mernämnda förmån. Enligt förbundets mening borde resultatet av sistnämnda utredningar föreligga, innan den av besparingsberedningen anvisade vägen eventuellt beträddes.

De sociala följderna av en sänkning av inkomstgränsen, på sätt beredningen föreslagit, kunde, såvitt förbundet kunde se, icke helt lämnas å sido. Med hänsyn till det sjunkande penningvärdet hade ju moderskapspenningens betydelse i hög grad reducerats, varför enbart ur den synpunkten en nedsättning av inkomstgränsen icke syntes förbundet försvarbar. Det torde även kunna ifrågasättas, huruvida man med en generell nedsättning av det beskattningsbara beloppet nådde det av beredningen avsedda syftet, nämligen att på så sätt avstänga de bättre ställda barnaföderskorna från rätten till mernämnda förmån. Inkomstgränsen enligt nu gällande förordning om inkomst- och förmögenhetsskatt vore icke rättvisande, varför begreppet »bättre ställda barnaföderskor» kunde vara synnerligen relativt.

Några skäl att i nu rådande tidsläge beträda besparingens väg och därigenom sänka den inkomstgräns, som avskure rätten till moderskapspenningen med dess nuvarande belopp, hade sjukkasseförbundet icke kunnat finna. I varje fall syntes de besparingar, som uppstode enligt de alternativ, beredningen tänkt sig, icke vara av den storleksordning, att förbundet för sin del kunde tillstyrka någotdera av dem.

Under hänvisning till det anförda har svenska sjukkasseförbundet hemställt, att besparingsberedningens förslag icke för närvarande måtte leda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Socialstyrelsen medger, att det kunde synas ur hjälptekniska och organisatoriska synpunkter fördelaktigt, att till ett organ sammanföra två sådana hjälpformer som moderskapspenningen och mödrahjälpen, vilka tjänade samma

ändamål. Av mödrahjälpnsnämnderna hade också — anför styrelsen — flertalet eller 20 av samtliga 31 uttalat sig till förmån för besparingsberedningens förslag att indraga moderskapspenningen och i stället höja mödrahjälpens maximibelopp från 300 till 375 kronor. Såsom skäl för detta ståndpunktstagande hade i allmänhet åberopats dels behovet av kontroll över att moderskapspenningens medel användes till därmed avsedda ändamål och dels lämpligheten av att behovsprövning tillämpades med avseende å såväl moderskapspenningen som mödrahjälpen.

Socialstyrelsen erinrar emellertid, att skäl av denna innebörd kunde åberopas för åtgärder ifråga om flera andra former av social försäkrings- och hjälpverksamhet. Dessa skäl hade också föranlett, att socialvårdskommittén till behandling i ett sammanhang upptagit frågan om en enhetlig organisation av socialvården. Förverkligandet av besparingsberedningens ifrågavarande förslag skulle alltså innebära ett markant föregripande på en viktig punkt av socialvårdskommitténs arbete. Styrelsen ansåge det vara mest fördelaktigt, att hela försäkrings- och hjälpverksamheten för barn och mödrar av socialvårdskommittén underkastades granskning och gjordes till föremål för förslag i ett systematiskt sammanhang.

Rörande de besparingar, som skulle kunna vinnas vid ett bifall till besparingsberedningens förslag, gör socialstyrelsen följande uttalanden.

Det vore så mycket mindre befogat att bryta ut hjälpen till de havande kvinnorna ur sitt systematiska och utredningstekniska sammanhang, som styrelsen måste ställa sig tveksam till möjligheten att vinna de av beredningen i utsikt ställda besparingarna. Det mötte stora svårigheter att på förevarande område utföra annat än ganska vaga överslagsberäkningar. Detta gällde särskilt de kostnader för hjälp i andra former, som indragning av moderskapspenningen kunde tänkas draga med sig, samt de ökade administrationskostnaderna.

Därtill komme, att de väntade besparingarna skulle vinnas genom indragning av moderskapspenningen åt mödrar i inkomstskiktet 700—2,500 kronors beskattningsbart belopp, d. v. s. mödrar, vilka icke kunde få mödrahjälp och vilka icke tillhörde sjukassa. Visserligen kunde dessa kvinnor genom anslutning till sjukassa bereda sig kompensation för den bortfallna moderskapspenningen. Detta innebure — såsom också besparingsberedningen medgäve och vilket socialstyrelsen ville särskilt framhäva — att moderskapspenningen skulle indragas under åberopande av besparingsskäl, men i själva verket för att främja en ökning av anslutningen till sjukassorna, trots att därigenom skulle följa ökade utgifter för statsverket för bidrag till kassorna. Om den av besparingsberedningen i och för sig med rätta rekommenderade nyanslutningen till sjukassorna komme att omfatta alla dem, som genom besparingsförslaget ginge förlustiga moderskapspenningen, så skulle ju hela besparingen försvinna genom tillkomsten av motsvarande statsbidrag för moderskapshjälp och statsens kostnader för bidrag i övrigt till sjukassorna ökas. Socialstyrelsen anslöte sig för visso till beredningens uttalande, att en ökad anslutning till sjukassorna ur allmänt sociala synpunkter framstode såsom önskvärd och att statsmakterna på allt sätt borde främja en dylik utveckling. Men denna inställning från beredningens sida ledde som sagt till att moderskapspenningen skulle försvinna utan besparingseffekt för staten.

Rörande den lämpliga tidpunkten för ändringar beträffande förevarande hjälpverksamhet anför socialstyrelsen till sist följande.

Man frågade sig, om indragningen av moderskapspenningen eller överhuvudtaget någon minskning av denna förmån vore lämplig att företaga just nu under pågående utredningar om ökat ekonomiskt stöd av staten åt barnaföderskor och barnfamiljer. Det borde ihåggkommas, att moderskapspenningen tillkommit i befolkningspolitiskt syfte.

Av mödrahjälpnsnämnderna hade också nio särskilt betonat, att tidpunkten för omläggning av den ifrågavarande hjälpen vore olämpligt vald. Socialstyrelsen instämde helt i vad vissa mödrahjälpnsnämnder utfalat, då de ansett det psykologiskt oklokt att — samtidigt som ansträngningar gjordes för att ytterligare stärka viljan hos makar att sätta barn till världen och för att i ekonomiskt avseende underlätta för dem att uppfostra barnen — från statsmakternas sida åtgärder vidtoges, som åtminstone för den allmänna meningen måste te sig såsom direkt motverkande dylika befolkningspolitiska strävanden.

Också *socialvårdskommittén* betonar, att moderskapspenningen tillkommit i befolkningspolitiskt syfte. Den hade — anför kommittén — utan tvivel i detta avseende fyllt och fyllde allt fortfarande en betydelsefull funktion vid sidan av övriga samhällliga åtgärder med samma ändamål. Av kända skäl vore befolkningsfrågan föremål för en oavlätlig uppmärksamhet från statsmakternas sida, och det torde numera vara allmänt erkänt, att samhällets insatser på detta område måste stegas. Det vore därför naturligt, om man ställde sig tveksam till varje förslag, som innebure en förändring i negativ riktning av en redan befintlig och i befolkningspolitiskt syfte tillkommen hjälpform. En förändring av moderskapspenningen, som i realiteten innebure en försämring av de förmåner, som dithills tillkommit barnaföderskor, måste givetvis i dagens läge för den allmänna opinionen te sig egendomlig och måste kunna motiveras av starkt vägande skäl.

Socialvårdskommittén anför härefter bland annat.

I besparingsberedningens promemoria gjordes icke gällande, att några direkta missbruk förekommit i samband med moderskapspenningen, men det framhölles, att — på grund av bestämmelserna angående den inkomstgräns som avskure från rätten till denna förmån — hjälpformen icke enbart vore förbehållen dem, som under vanliga förhållanden vore beroende av samhällets hjälpverksamhet. Kommittén, som icke hade anledning yttra sig över huruvida inkomstgränsen vore lämpligt avvägd med hänsyn till före kriget rådande förhållanden, ville emellertid framhålla, att gränsen ifråga genom de efter krigsutbrottet inträffande förändringarna av penningvärdet realiter blivit sänkt. Att genom lagändring ytterligare sänka densamma syntes kommittén betänkligt. På de i promemorian anförda skälen och med hänsyn till de inträffade prisstegringarna kunde kommittén ej heller förorda, att moderskapspenningens belopp sänktes. Även mot förslaget att indraga moderskapspenningen och hänvisa de hjälpbehövande att i stället göra ansökan om mödrahjälp kunde vägande skäl anföras. Man kunde nämligen icke förbise, att promemorians förslag i denna del skulle på ett betänkligt sätt minska hjälpens effektivitet, då det vore otvivelaktigt att åtskilliga barnaföderskor, som nu vore berättigade till moderskapspenning, skulle draga sig för att ansöka om mödrahjälp. Vad nu sagts gällde även det i promemorian förordade förslaget att mödrahjälpens maximibelopp skulle höjas till 375 kronor. Kommittén ville dessutom fram-

hålla, att denna fråga borde ses i samband med andra frågor, som berörde samhällseliga åtgärder till förmån för mödrar och barn, och att sådan hjälpverksamhet i alla dess olika former borde bliva föremål för samtidig omprövning.

Gemensamt för samtliga i promemorian upptagna alternativ vore, att man icke torde kunna ange storleksordningen av eventuell besparing för statsverket. Kostnadsminskningen för moderskapspenningen motverkades av ökade utgifter för andra hjälpåtgärder och att därvidlag göra hållbara beräkningar vore givetvis synnerligen svårt.

På grund av vad sålunda anförts finge socialvårdskommittén avstyrka, att bestämmelserna om moderskapspenning för närvarande underginge någon förändring.

Två ledamöter av socialvårdskommittén — herrar Hagård och Skoglund — hava i särskilt avgivet yttrande förklarat, att de icke till alla delar kunnat ansluta sig till kommitténs uttalande. De anför följande.

Moderskapspenningen hade en betydelsefull uppgift i befolkningspolitiskt avseende. Man borde därför iakttaga stor försiktighet, när det gällde att vidtaga åtgärder, som kunde förminska dess effekt. För befolkningsgrupper med relativt goda inkomster och för däri ingående familjer med allenast ett eller två barn torde emellertid ett bidrag av 75 kronor icke ha någon avgörande betydelse. Från denna utgångspunkt borde det — därest det statsfinansiella läget ovillkorligen skulle kräva besparingar även på det sociala området — vara möjligt att på det sätt ändra de för moderskapspenning gällande bestämmelserna, att inkomstgränsen i viss mån sänktes. Det av besparingsberedningen förordade alternativet angående moderskapspenningens uppgående i mödrhjälpen borde däremot prövas i samband med en allmän socialvårdsreform.

1941 års befolkningsutredning anmäler, att utredningen under sitt fortsatta arbete med avvägningen av olika former för ekonomiska stödåtgärder åt familjerna och barnen givetvis komme att taga ställning till de i besparingsberedningens promemoria berörda frågorna. Utredningen räknade med att inom ett halvår kunna framlägga förslag härutinnan, vilka därefter torde kunna underställas 1943 års riksdag. Under sådana förhållanden förefölle det utredningen mindre lämpligt, att bestämmelserna angående moderskapspenning nu underkastades någon mera avsevärd revidering. Utredningen framhåller, att om det statsfinansiella läget nödvändiggjorde vissa besparingar, så borde dessa enligt utredningens uppfattning icke sökas beträffande de befolkningspolitiska åtgärderna. Utredningen övervägde för sin del i enlighet med sina instruktioner ytterligare åtgärder, vilka med nödvändighet syntes komma att innebära betydande ytterligare statsutgifter.

Utredningen anför vidare, att ett accepterande av besparingsberedningens alternativ om indragning av moderskapspenningen skulle innebära ett ställningstagande till de frågor, som utredningen hade under övervägande, och därför icke syntes för närvarande böra ifrågakomma.

Beträffande alternativet om minskning av moderskapspenningens belopp anför utredningen, att utredningen i likhet med besparingsberedningen icke kunde förorda detta alternativ. En beskärning av moderskapspenningens redan förut mycket knappt tillmätta belopp kunde nämligen under en tid av stigande priser icke framstå annat än som en meningslöshet.

Med avseende å det alternativ, som går ut på en sänkning av den inkomstgräns, vilken avskär rätten till moderskapspenning, påpekar utredningen, att man borde taga hänsyn till att den nuvarande inkomstgränsen på grund av penningvärdets fall redan nu motsvarade en betydligt lägre realinkomst än som varit fallet, då statsmakterna senast tagit ställning till denna fråga. Utredningen har därför avstyrkt jämväl detta alternativ.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en av *svenska sjukkasseförbundet* gjord, den 11 september 1941 dagtecknad framställning, däri förbundet hemställt om sådan höjning av moderskapspenningens belopp att därigenom komme att täckas de genom prisstegringen ökade kostnaderna i samband med barnsörden.

Framställningen har avstyrkts av *pensionsstyrelsen* som anført, att kompen-sation för den av dyrtiden orsakade stegringen i kostnaderna för barnsörd, syntes, där sådan kunde befinnas påkallad, kunna lämnas i form av mödrahjälp eller genom höjning av sådant understöd.

Också *socialvårdskommittén* har — under hänvisning till vad pensionsstyrelsen anført — avstyrkt sjukkassaförbundets berörda hemställan.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har besparingsberedningen be-träffande moderskapspenningen framlagt flera alternativa förslag, därvid be-redningen för sin del förordat ett alternativ, som innebär, att moderskaps-penningen skulle avskaffas, medan i stället mödrahjälpens maximibelopp skulle höjas från 300 till 375 kronor. Med anledning härav vill jag framhålla, att moderskapspenningen och mödrahjälpen äro två skilda hjälpformer, vilka icke böra sammanblandas med varandra. Moderskapspenningen, som tillkommit av befolkningspolitiska skäl, har till syfte att täcka de med barnsörden förenade kostnaderna och utgår i princip till samtliga mödrar, som icke genom med-lemskap i erkända sjukkassor tillförsäkrat sig ersättning för dessa kostnader — låt vara att det av statsfinansiella skäl befunnits lämpligt att från rätten till moderskapspenning utesluta vissa högre inkomstkategorier. I motsats här-till avser mödrahjälpen att bereda understöd åt sådana mödrar, som i anledning av barnsörden äro i uppenbart behov därav, eller med andra ord de ekono-miskt sämst ställda mödrarna. Här träder det socialpolitiska motivet i för-grunden. Någon ekonomisk fördel av ett sammanförande av hjälpformerna synes mig icke möjlig att vinna. Jag vill under dessa omständigheter tillstyrka, att de båda hjälpformerna bibehållas åtskilda.

Ej heller kan jag ansluta mig till det av besparingsberedningen alternativt framlagda förslaget om sänkning av den inkomstgräns, som avskär från rätten till moderskapspenning. Mot en dylik åtgärd talar redan den omständigheten att denna gräns blivit nedsatt så sent som den 1 juli 1940.

Lika litet är det mig möjligt att biträda det av besparingsberedningen själv avstyrkta alternativet om en minskning av moderskapspenningens belopp. Mot en sådan minskning kan med styrka åberopas den inträdda prisstegringen, som

Departements-
chefen.

medfört en icke önskvärd och betydande sänkning i moderskapspenningens realvärde. Med hänsyn till de överväganden, vilka för närvarande pågå inom 1941 års befolkningsutredning, synes mig å andra sidan tidpunkten ej nu vara inne att föreslå en höjning av moderskapspenningens belopp.

Jag utgår därför från att bestämmelserna rörande moderskapspenningen tills vidare skola lämnas orubbade.

Förut har jag avstyrkt en höjning av mödrahjälpens maximibelopp i samband med avskaffande av moderskapspenningen. Jag vill emellertid icke förneka, att enligt min åsikt den inträdda prisfördyringen i och för sig skulle kunna motivera en höjning av sagda maximibelopp. Med hänsyn därtill att för närvarande mödrahjälp i allmänhet utgår med belopp avsevärt understigande maximibeloppet och att därför utrymme för höjning av understöden inom ramen av gällande bestämmelser finnes, vill jag dock icke nu framlägga förslag i sådan riktning. Jag räknar därvid med att mödrahjälpnämnderna vid bestämmande av understödsbeloppen i de särskilda fallen skola taga vederbörlig hänsyn till den ökning i levnadskostnaderna, som ägt rum.

Förslag rörande mödrahjälpständerden.

I en av *besparingsberedningen* utarbetad promemoria angående folktandvården har beredningen bland annat berört vissa frågor rörande den inom mödrahjälpen fallande tandvården.

Beredningen erinrar till en början hurusom *riksdagens revisorer* vid sin granskning av statsverkets förvaltning för budgetåret 1938/39 uppehållit sig vid frågan om anslagen till mödrahjälp och därvid uttalat, att tydliga och klara bestämmelser beträffande bidrag från dessa anslag till tandvård syntes erforderliga för att förebygga missbruk och åstadkomma försiktighet och enhetlighet vid beviljandet.

Beredningen hänvisar härefter till innehållet i de yttranden, som av socialstyrelsen och statskontoret avgivits i anledning av revisorerernas anmärkningar, och anför i sådant hänseende.

Socialstyrelsen hade anslutit sig till revisorerernas berörda ståndpunkt. Styrelsen hade tillika erinrat, att styrelsen redan tidigare haft sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och i cirkulärskrivelse den 29 april 1939 till mödrahjälpnämnderna betonat, att nämnderna vid beviljandet av hjälp till en i och för sig önskvärd tandvård borde noga överväga, att denna hjälp icke inkräktade på möjligheten att tillgodose andra mera trängande hjälpbehov, varjämte även uppenbart understödsbehov alltid måste ha konstaterats. Styrelsen hade jämväl fäst uppmärksamheten på att det, i den mån folktandvårdsorganisationen genomfördes och vederbörande kommuner ställde medel till förfogande för tandvård åt obemedlade och mindre bemedlade, kunde ifrågasättas, om mödrahjälp för tandvård över huvud borde utgå, och att i vart fall hänsyn till sådant förhållande måste tagas vid mödrahjälpverksamheten.

Statskontoret hade anført, att ämbetsverket vid den granskning, som inom statskontoret verkstälts av barnavårdsnämndens i Stockholm redovisningar, hade funnit, att i en del fall praktiskt taget hela mödrahjälpen tagits i anspråk för gäldande av tandvårdskostnader. Statskontoret sade sig för sin del ha

mycket svårt att föreställa sig, att avsikten med mödrahjälpen varit att täcka dylika kostnader i sådan omfattning som här skett. Därtill komme, att statsmakterna efter mödrahjälpsförordningens tillkomst anvisat särskilda vägar för att tillgodose de obemedlades och mindre bemedlades tandvård och med allmänna medel bidraga till bestridande av kostnaderna för densamma. Det syntes ämbetsverket för den skull vara förtjänt att tagas under övervägande, huruvida icke stadgande borde meddelas av innebörd, att mödrahjälp i form av tandvård icke finge utgå till kvinna i kommun, där bidrag till tandvård lämnades i enlighet med föreskrifterna i förordningen den 3 juni 1938 (nr 360) om lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader. Beträffande kvinnor i andra kommuner borde hjälpen under alla omständigheter begränsas till att avse allenast vårdbehov, som täcktes av berörda förordning.

Vidare erinrar beredningen, hurusom *socialstyrelsen* i skrivelse den 1 april 1940 förklarar, att styrelsen ämnade, därest styrelsen bleve tillsynsmyndighet för mödrahjälpsverksamheten, med det snaraste upptaga spörsmålet om en reglering av hjälpbeviljandet på detta område i det syfte riksdagens revisorer angivit och efter de linjer, som av statskontoret rekommenderats, till övervägande.

Beredningen erinrar även hurusom *medicinalstyrelsen* i ett år 1940 avgivet yttrande anfört, att, sedan folktandvårdsorganisationen utbyggts, all tandvård, som meddelades enligt förordningen om mödrahjälp, borde ske under den betryggande kontrollen å folktandvårdspoliklinik enligt av Kungl. Maj:t fastställd taxa. Även där tandvård, under den tid då folktandvårdsorganisationen vore under utbyggnad, måste meddelas av enskild tandläkare, kunde enligt medicinalstyrelsen ifrågasättas, om icke statens bidrag för varje behandling borde begränsas till de belopp, som angäves i folktandvårdstaxan.

Beredningen meddelar härefter, att beredningen varit i tillfälle att taga del av ett inom socialstyrelsen utarbetat förslag till handbok med råd och anvisningar för mödrahjälpsverksamheten. I denna handbok, som innehåller ett särskilt, i samråd med medicinalstyrelsen utarbetat kapitel om mödrahjälpstandvården, hade — anför beredningen — bland annat gjorts följande uttalanden.

Socialstyrelsen funne icke erforderligt, att orsakssammanhang mellan havandeskap och de förefintliga tandskadorna närmare utreddes. Tandvård kunde utgå som mödrahjälp, så snart tandskador konstaterats. Mödrahjälp-medel finge endast beviljas till tandbehandling, som innefattade full munsanering, däri inberäknat även helprotesbehandling. Om endast en del av beloppet kunde beviljas, så utginge detta bidrag endast under villkor att sökanden lämnade erforderlig medverkan till att full munsanering komme till stånd. Mödrahjälpstandvård skulle utgå efter samma regler i alla kommuner, vare sig folktandvård vore genomförd eller ej och vare sig kommunalt bidrag anslagits till tandvården eller ej. Enda skillnaden bleve att mödrahjälpstandvård, där folktandvårdspoliklinik vore inrättad, skulle beviljas i enlighet med folktandvårdstaxan, men i övriga kommuner enligt »pensionsstyrelsens taxa». (Denna överstege den förra med för närvarande minst 33 procent. Tandläkarorganisationernas ledning hade utlovat att rekommendera tillämpningen av denna ersättning hos sina medlemmar.) För kontroll, att mödrahjälp-medlen på bästa sätt komme mödrarna till godo, hade utarbetats en blankett (journal), vilken enligt särskilda anvisningar skulle i varje tandvårdsfall

ifyllas av tandläkaren. Denna blankett utgjorde då samtidigt ett kostnadsförslag. Det ålåg i första hand barnavårdsnämnden att tillse, att kostnadsförslaget vore upprättat i överensstämmelse med taxan. Skulle tandläkaren ha betingat sig högre arvode, borde om möjligt annan tandläkare anlitas. I sista hand borde frågan underställas socialstyrelsen. Blanketterna skulle, sedan behandlingen vore fullgjord, månadsvis insändas till socialstyrelsen, där granskning verkställdes tillsammans med representant för medicinalstyrelsen.

Besparingsberedningen anmärker, att socialstyrelsen tydligen numera gäve en vidare omfattning åt mödrahjälpstandvården än tidigare samt att även medicinalstyrelsen ändrat sin förut i ämnet intagna ståndpunkt. Beredningen, som särskilt i betraktande av det starkt ändrade ekonomiska läget icke funnit tillräckliga skäl föreligga för ett frångående av de ståndpunkter, som tidigare intagits av sagda myndigheter, framställer gentemot uttalandena i handboks-förslaget följande anmärkningar:

Med de principer, som kommit till uttryck i det föreliggande preliminära förslaget till handbok, förefölle det som om tandvården skulle komma att intaga den centrala platsen i mödrahjälpverksamheten. De i denna arbetande krafterna skulle systematiskt forska efter, huruvida hjälpbehov föreläge å respektive områden av livsföringen. Då man nu visste, att tandskador vore vanligt förekommande hos ifrågavarande klientel och detta hjälpbehov för övrigt vore lätt att objektivt fastställa, kunde man utgå ifrån att praktiskt taget varje kvinna, som över huvud kunde ifrågakomma till understöd av mödrahjälp, skulle bliva delaktig av tandvård på statens bekostnad, med undantag av de sämst ställda, för vilka hjälpen i sin helhet måste tagas till mera trängande behov.

I handboksförslaget hade icke understrukits vikten av att tandbehandlingen komme till stånd så tidigt som möjligt under graviditeten. Därigenom skulle kunna förebyggas en del senare irreparabla tandskador, och den blivande modern skulle kunna tillförsäkras en tandvård, som ur medicinsk synpunkt kunde anses vara nödvändig. Med upplägningen av mödrahjälpstandvården i handboksförslaget kunde man icke undgå att få den uppfattningen, att protestandvården satts i förgrunden. Dylik vård medförde emellertid särskilt stora kostnader. Även om man icke utan särskild utredning kunde erhålla en tillförlitlig uppgift angående storleken av de belopp, som i form av mödrahjälpmedel för närvarande lämnades till protesbehandlingen, torde man kunna utgå från att en betydande del av kostnaderna för mödrahjälpstandvården användes för detta ändamål.

Den kontroll, som enligt förslaget skulle utövas över tandläkarna, kunde icke tillmätas något större värde. Barnavårdsnämnderna kunde ingalunda anses kompetenta att åtaga sig att i första hand granska tandläkarnas kostnadsförslag. Kontrollen i socialstyrelsen komme att ske i efterhand, långt senare än vården lämnats. Det vore givetvis mycket enklare och mera effektivt, att kontrollen utfördes lokalt för varje mödrahjälpnsämnds räkning, t. ex. av respektive tandvårdsinspektörer för folktandvården eller, där sådan icke funnes, annan lämplig tandläkare. Fördelen med en dylik anordning vore, att tandvårdsförslagen kunde sakkunnigt granskas före behandlingens påbörjande. Man kunde till och med tänka sig kontrollundersökningens utförande i de fall, då skäl därtill föreläge.

I och med att man för mödrahjälpstandvårds utgående uppställt fordran på fullständig munsanering, helprotesbehandling inberäknad, komme enligt besparingsberedningens mening statens utgifter i detta avseende att bindas

till vida högre belopp än som kunde inrymmas under begreppet »uppenbart behov av understöd» enligt mödrahjälpförordningen.

Det funnes icke tillräcklig anledning att lägga väsentligen skilda synpunkter på statens utgifter för mödrahjälpstandvård å ena och folktandvård å andra sidan. Så hade dock blivit förhållandet. Det föreläge en anmärkningsvärd disproportion i statens intresse för de bägge vårdformerna. Å ena sidan vidtoges av sparsamhetsskäl åtgärder att försena och uppskjuta utvecklingen av folktandvården (minskade anslag, direktiv för dess användning), medan å andra sidan mödrahjälpstandvården gynnades av ett förslagsanslag och hjälpen i denna form utmättes efter betydligt generösare principer. Disproportionen belystes bäst av det förhållandet, att medan statens driftbidrag till folktandvården vore maximerat och beräknats uppgå till 5.5 miljoner kronor vid fullt utbyggd, hela landet omfattande tandvård, staten till mödrahjälpstandvård redan utgäve ett årligt belopp av cirka 1.2 miljoner kronor, ett belopp som för övrigt säkerligen komme att ökas, om de bidragsformer, som i handboksförslaget blivit ifrågasatta, skulle tillämpas.

Statens rikliga bidrag till mödrahjälpstandvården hade därjämte utan tvivel medverkat till att binda tandläkarna till den privata verksamheten, enär staten för denna tandvård ansåge sig kunna betala minst $\frac{1}{3}$ mera i ersättning än vad som uttoges vid folktandvårdspoliklinikerna, trots att dessa senares driftkostnader till följd av statligt ingripande låge väsentligt högre än för den privata tandläkarverksamheten.

Besparingsberedningen framlägger härefter förslag om inskränkningar i omfattningen av den nu utgående mödrahjälpstandvården. Beredningen föreslår, att mödrahjälpstandvården begränsas att till art och omfattning utgå i enlighet med de föreskrifter, som meddelats i förordningen den 3 juni 1938 (nr 360) om lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader m. m. I denna förordning stadgas, att kommun, som anvisar medel för bidrag till obemedlade vuxna personers kostnader för tandbehandling av vissa närmare angivna slag, erhåller ersättning av staten med hälften av kostnaderna. De slag av tandvård, för vilka statsbidrag i nämnda ordning kan utgå, äro 1) behandling, som erfordras till avhjälpande av akuta tandbesvär; 2) uttagning av tänder, som ej kunna eller böra bevaras; 3) andra kirurgiska ingrepp, som ej utan olägenhet kunna uppskjutas; 4) nödvändig behandling av tänder, som böra bevaras; 5) behandling av tandköttssjukdomar och andra inflammationer i munhålan; 6) röntgenundersökningar, som befinnas nödvändiga; samt 7) tandvård på medicinska grunder enligt intyg av tjänsteläkare. I fråga om tandvård åt mindre bemedlade vuxna personer gälla samma bestämmelser med undantag av dels att statsbidrag ej utgår i annat fall än då behandlingen innefattar fullständig munsanering, dels ock att bidraget icke utgår med högre belopp än 25 procent av den del av kostnaden för i ett sammanhang utförd behandling, som överstiger 30 kronor.

Såsom material vid tandvård, för vilken avgift helt eller delvis erlägges av kommunen med bidrag av statsmedel, få ädla metaller och porslin ej komma till användning.

Beredningen förutsätter, att mödrahjälpmedel böra utgå jämväl för den del av kostnaden, som enligt förordningen skulle utgått från kommunen.

Beredningen finner det lämpligt, att särskilda bestämmelser i ämnet in-

föras i nämnda förordning, därvid bestämmelser även borde meddelas rörande ersättningens storlek. Härom uttalar sig beredningen sålunda.

Staten hade i fråga om annan social tandvård (krigsfamiljebidragskungörelsen, Sv. förf.-saml. 322/1940 § 15) föreskrivit, att bidrag ej finge utgå med högre belopp än som motsvarade ersättning enligt taxan för folktandvård. Även mödrahjälpstandvården borde enligt besparingsberedningens åsikt i princip lämnas efter nämnda taxa. Givetvis skulle inom område, där folktandvårdspoliklinik vore anordnad, vederbörande utan undantag hänvisas till sådan. På platser åter, där folktandvård ännu icke anordnats, skulle statens bidrag till mödrahjälpstandvård, där det visade sig omöjligt erhålla tandvården efter folktandvårdstaxan, tills vidare få utgå efter högst »pensionsstyrelsens taxa».

Vid bifall till vad sålunda föreslagits skulle — anför beredningen — mödrahjälpstandvården komma att begränsas till en behandling, som motsvarade de ur hälsovårdssynpunkt nödvändigaste ingreppen, alltså en sanering av munhålan. En dylik åtgärd vore också enligt besparingsberedningens uppfattning en given förutsättning för att protesbehandling skulle tillkomma. I många fall torde väl därefter vederbörande av kosmetiska skäl fullfölja behandlingen till »fullständig sanering». Där fullständig behandling vore betingad av medicinska grunder, skulle dock bidrag utgå även till protesbehandling. Dock måste i så fall tydliga direktiv utfärdas till tjänsteläkarna, i vilken omfattning dylik behandling kunde anses sakligt befogad.

Besparingsberedningen beräknar att, därest beredningens förslag realiserades, de årliga utgifterna för mödrahjälpstandvården skulle kunna nedbringas med omkring 500,000 kronor och att detta skulle kunna ske utan att det väsentliga i mödrahjälpsens sociala syfte äventyrades.

I anledning av besparingsberedningens ifrågavarande förslag hava *ytt-randen* avgivits av medicinalstyrelsen och socialstyrelsen.

Medicinalstyrelsen uppehåller sig först vid den för mödrahjälpstandvården tillämpade taxan och anför härom.

All tandvård, som meddelades med mödrahjälpmedel, borde principiellt ske å folktandvårdspoliklinik och enligt för folktandvård fastställd taxa. Då folktandvården emellertid dittills erhållit endast ringa utbredning, vore det uppenbart, att det skulle innebära en orättvisa, om mödrahjälp icke tills vidare finge utgå även för tandvård hos privatpraktiserande tandläkare. Medicinalstyrelsen hade i skrivelse den 23 februari 1940 angående viss ändring i förordningen om mödrahjälp ifrågasatt, om icke statens bidrag för tandbehandling även i dylikt fall borde begränsas till de belopp, som angäves i folktandvårdstaxan. Denna tanke hade emellertid icke kunnat genomföras. Vid förhandlingar mellan å ena sidan pensionsstyrelsen, socialstyrelsen och medicinalstyrelsen samt å andra sidan tandläkareorganisationerna, hade i stället för dylika fall måst fastställas en taxa, som visserligen låge högst $33\frac{1}{3}$ procent över folktandvårdstaxan men likväl vore lägre än den, som i allmänhet tillämpades vid privat tandvård. Medicinalstyrelsen ville i detta sammanhang icke underlåta att framhålla, att det, då kostnaderna för mödrahjälpstandvården sålunda bleve lägre, i den mån densamma kunde utföras å folktandvårdspoliklinik, skulle innefatta möjlighet till avsevärda årliga besparingar, därest folktandvårdens utbyggnadstakt kunde ökas.

Vidare bemöter medicinalstyrelsen besparingsberedningens anmärkningar mot de föreskrifter, som av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen gemensamt utarbetats i syfte att vinna erforderlig översikt och kontroll över mödrahjälpstandvården. Medicinalstyrelsen anför i denna fråga följande.

Enligt styrelsens mening torde man kunna utgå från att vederbörande tandläkare i stort sett skulle följa de anvisningar, som lämnats av socialstyrelsen för ifrågavarande vårds meddelande. Genom kontrollen inom socialstyrelsen hade denna styrelse möjlighet att — låt vara i efterhand — upptäcka sådana fall, där tandläkare frångått gällande bestämmelser, varigenom dylik tandläkare kunde avstängas från mödrahjälpstandvården för framtiden. Genom den centrala uppsamlingen vunnos vidare möjlighet till den överblick av mödrahjälpstandvården, som vore erforderlig och som utgjorde en förutsättning för att enhetliga och likformiga bestämmelser skulle kunna utfärdas och tillämpas för riket i dess helhet. Av besparingsberedningen föreslagen förhandskontroll måste innebära en betydande omgång vid behandlandet av ansökningarna om mödrahjälp, vilket vore olägligt vid de här föreliggande särskilda förhållandena. Att tillskapandet av ett nytt kontrollorgan vidare skulle medföra nya och avsevärda utgifter vore påtagligt.

Styrelsen förnekar vidare, att mödrahjälpstandvården verkat hämmande på utvecklingen av folktandvården genom att binda tandläkare vid privat verksamhet. Styrelsen framhåller, att den totala årliga tandvårdskostnaden inom landet kunde uppskattas till omkring 40,000,000 kronor samt att det därför vore tydligt, att det sätt, varpå den tandvård, som bekostades av mödrahjälpmedel, vore ordnad icke i nämnvärd mån kunde inverka på rekryteringen inom folktandvården.

Med anledning av besparingsberedningens förslag om begränsning av mödrahjälpstandvården i enlighet med föreskrifterna i förordningen om lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader anmärker styrelsen, att förslaget innebure, att sagda tandvård som regel icke skulle komma att innefatta fullständig munsanering samt att protesbehandling i stort sett icke skulle förekomma. Styrelsen anför härefter bland annat.

Styrelsen ansåge sig böra betona, att ur medicinsk synpunkt särskilt stora krav måste ställas på arten av den tandvård, som skulle ägnas kvinnan under graviditeten och amningen. Om nämligen på grund av tandkaries och dess följd tillstånd eller på grund av sjukdomar i de tanden omgivande vävnaderna en nedsatt tuggningseffekt föreläge hos kvinnan under graviditets- eller amningsperioden, uppkomme lättare än eljest ett bristtillstånd med åtföljande ödesdiga allmänskador. Det dåliga närings- och hälsotillstånd, som sålunda kunde uppstå, nedsatte kvinnans motståndskraft till exempel mot infektioner och kunde i ogynnsam riktning påverka fostret och dess utveckling. Synnerligen stor vore därjämte risken under dessa förhållanden, att kvinnan sedermera icke kunde på tillfredsställande sätt genomföra amningen. Mödrahjälpstandvården måste främst taga sikte på att ernå ett sunt, från alla infektionshärdar befriat bett med bästa möjliga tuggningseffekt. Kravet på fullständig munsanering och nödig bettrestitution finge här mindre än någonsin efter sättas.

Medicinalstyrelsen tillfogar, att den vägledande principen vid fråga om beredande av tandvård åt kvinna enligt mödrahjälpförordningen borde vara den, att kvinnan på tidigast möjliga stadium av graviditet bereddles tillgång

till bettkontroll och eventuell behandling. Idealet syntes vara, att den blivande modern redan under andra eller tredje graviditetsmånaden, givetvis med hänsyn tagen till hälsotillståndet i varje särskilt fall, bereddes tillfälle att påbörja en fullständig tandbehandling.

Till sist har medicinalstyrelsen betonat, att en effektiv tandvård för mödrar finge sin särskilda betydelse under en tid av pågående eller hotande nativitetssminskning. Ur denna synpunkt syntes det styrelsen särskilt betänkligt att nu vidtaga en begränsning av mödrahjälpstandvården i enlighet med besparingsberedningens förslag.

Socialstyrelsen har till en början erinrat, att den genom en allmän och fri praxis utvecklade mödrahjälpstandvården ägde en speciell befolkningspolitisk och medicinsk innebörd. Styrelsen har funnit det vara så mycket mera angeläget att betona detta, som besparingsberedningen ur sin synpunkt funnit det giva anledning till en huvudanmärkning, att statens hjälp i form av mödrahjälpstandvård utmättes efter mera generösa principer än i folktandvårdens form. Beredningens argumentering vilade väsentligen på en jämförelse mellan den starkt utvecklade mödrahjälpstandvården och den ännu blott föga utbyggda folktandvården. Ur de synpunkter, som socialstyrelsen hade att företräda, måste styrelsen emellertid hävda, att en mycket avsevärd och väsentlig skillnad i betydelse föreläge mellan tandvården åt de kvinnor i vårt land, vilka födde och ammade barn, och annan tandvård, och detta i all synnerhet i rådande befolkningsläge. Mödrahjälpstandvården måste ur sociala synpunkter värderas högre än vad som av enbart finansiella hänsyn syntes kunna ske.

Socialstyrelsen meddelar vidare, att styrelsen till alla delar instämde i vad medicinalstyrelsen i sitt yttrande i ämnet anfört beträffande de medicinska krav, vilka måste ställas på tandvård åt havande kvinnor och nyblivna mödrar, beträffande ersättningstaxan och kontrollen samt med avseende å den påstådda hämmande verkan av mödrahjälpstandvården på folktandvården.

Socialstyrelsen anför ytterligare följande.

De olika hjälpformer, alltså även tandvården, vilka rymdes inom ramen för mödrahjälpen, hade praktiskt utformats på grundvalen av barnavårds- och mödrahjälpnsnämndernas omedelbara erfarenheter om mödrarnas behov och önskemål. Icke minst tack vare denna frihet i valet av hjälpformer hade mödrahjälpen glädjande nog, så långt hjälpens ekonomiska begränsning i de enskilda fallen medgivit, i icke ringa omfattning kunnat bidra till att skapa bättre levnads- och vårdförhållanden för mödrar och barn, vilket enligt förarbetena till mödrahjälpförordningen vore det närmast liggande syftet med hjälpen. Styrelsen hölle före, att någon begränsning i det fria valet av hjälpformer icke borde ske och att någon beskränning av tandvården icke heller borde göras. I detta sammanhang ville styrelsen i anledning av vad besparingsberedningen uttalat, upplysa att styrelsen icke vidtagit någon åtgärd i avsikt att öka omfattningen av mödrahjälpen i dess helhet eller av tandvården på bekostnad av andra hjälpformer. Genom den planerade handboken avsåge styrelsen endast — vilket emellertid vore viktigt nog — att lämna sakliga råd och anvisningar till ledning för ett effektivt och hälsogagnande utnyttjande av de olika hjälpformerna. För att få möjlighet att följa de olika hjälpformernas utveckling i de olika mödrahjälpsområdena införskaffade sty-

relsen från och med den sistlidne juli månad från mödrahjälpnsnämnderna löpande månadsredovisningar av beloppet av beslutad mödrahjälp med fördelning på olika hjälpformer. Därest tandvården eller någon annan hjälpform i något mödrahjälpssområde skulle få en övernormal eller undernormal omfattning, hade styrelsen alltså möjlighet att närmare undersöka orsakerna därtill i det särskilda mödrahjälpssområdet samt att, om omständigheterna därtill gäve fog, vidtaga lämpliga åtgärder. Styrelsen ansåge, att varken tandvården eller någon annan form av mödrahjälp för närvarande borde beskärmas i annan ordning än den nyss antydda.

En annan och ur ekonomisk synpunkt viktigare åtgärd än nedskärning av tandvårdskostnaderna vore emellertid att skapa garantier för att mödrahjälpen i varje enskilt fall icke utmättes till mera än vad som med hänsyn till sökandens ekonomiska omständigheter och föreliggande hjälpbehov vore skäligt. Även i fråga om den ekonomiska behovsprövningen vore det enligt socialstyrelsens mening angeläget att icke hindra mödrahjälpens anpassning efter de skiftande individuella behoven eller efter de skiftande förhållandena i stad och på landsbygd och inom olika landsdelar. Men styrelsen ville icke underlåta att i detta yttrande nämna, att styrelsen i det förenämnda förslaget till handbok för mödrahjälpverksamheten rekommenderade vissa allmän-giltiga normer till ledning för behovsprövningen. Det närmaste syftet med de ifrågasatta normerna vore att i rättvisans och rättssäkerhetens intresse möjliggöra för de olika mödrahjälp- och barnavårdsnämnderna att bedöma hjälpbehov efter likartade grunder. Dylika normer vore givetvis även ägnade att motverka allmänna tendenser till ökad frikostighet vid tilldelandet av mödrahjälp. Genom likartade normer till ledning för behovsprövningen i hela landet skulle också styrelsen beredas större möjligheter än hittills att bedöma behovsprövningarnas skälighet i enskilda fall samt att överhuvudtaget bedöma och påverka medelsförbrukningen genom de olika mödrahjälp-nämnderna.

Vid bedömande av föreliggande fråga anser jag mig böra fästa ett mycket stort avseende vid den ståndpunkt, som intagits av den för hälsovården i vårt land närmast ansvariga centrala myndigheten. Denna myndighet har framhållit, att hos kvinnan under graviditet kan inträda en tandförstöring, som verkar nedsättande på hennes allmänna hälsotillstånd till skada icke blott för henne själv utan även för hennes barn under amningstiden.

Det måste därför vara ett betydelsefullt samhällsintresse, att mödrarnas tänder ägnas en omsorgsfull vård. I synnerhet måste detta beaktas under rådande befolkningspolitiska situation.

Besparingsberedningens förslag går bland annat ut på att den tandvård, som bestrides av mödrahjälpssmedel, i regel icke skulle få avse fullständig munsanering ävensom att vid sådan vård protesbehandling blott undantagsvis skulle få äga rum. Förslaget har avstyrkts av medicinalstyrelsen och socialstyrelsen. Enligt vad jag inhämtat har detsamma vidare varit föremål för dryftande vid den av socialstyrelsen under hösten 1941 anordnade konferensen med representanter för mödrahjälpnsnämnderna i riket, därvid förslaget enhälligt avvisades.

Den besparing, som skulle vinnas vid ett bifall till beredningens förslag, synes icke stå i rimlig proportion till de risker för folkhälsan, som förslagets genomförande skulle föra med sig.

Departements-
chefen.

På grund av det anförda anser jag mig icke kunna tillstyrka beredningens förslag. Jag utgår därför från att gällande författningsbestämmelser i ämnet skola lämnas orubbade och vill icke heller i övrigt ifrågasätta någon principiell ändring med avseende å ifrågavarande tandvårdsverksamhet. I likhet med besparingsberedningen finner jag det emellertid lämpligt, att i den planerade handboken rörande mödrahjälpverksamheten understrykes vikten av att tandbehandlingen kommer till stånd på ett så tidigt stadium som möjligt.

Förslag rörande kristillägg till de erkända sjukkassorna.

I sin förut omförmälda den 11 september 1941 dagtecknade skrivelse har *svenska sjukkasseförbundet* gjort framställning rörande förhöjt statsbidrag till de erkända sjukkassorna. Sjukkasseförbundet har anfört bland annat.

Det skulle vara högst betänkligt, om den allmänna prisstegringen och det därav försämrade penningvärdet finge verka hämmande på den lovande utveckling, som den erkända sjukkasserörelsen dittills haft. Inom sjukkassekretsar ansåge man, att goda och bärande skäl talade för att göra sjukhjälpen från kassorna även under nuvarande bekymmersamma tider så effektiv som möjligt. Det måste anses vara god socialpolitik att även i ur statsfinansiell synpunkt svåra ekonomiska förhållanden söka ge de erkända sjukkassorna möjlighet att vid iråkad sjukdom lämna sina medlemmar en hjälp, som icke vore av väsentligt mindre värde än den, som tidigare lämnats.

Här framförda synpunkter i fråga om den allmänna prisstegringen gällde även kostnaderna i samband med barnsbörd.

På grund av det anförda har sjukkasseförbundet hemställt, att från och med år 1941 måtte — utöver det nu utgående sjukdagsbidraget till de erkända sjukkassorna — av statsmedel utgå ett kristillägg med 50 öre per sjukdag, därvid kristillägget skulle utgå för varje sjukdag, för vilken sjukdagsbidrag utginge. Förbundet har tillika hemställt om ett tillägg av statsmedel till moderskapsbidraget avsett att täcka av dyrtiden föranledda merkostnader för barnsbörden.

I en den 5 november 1941 dagtecknad skrift har *Karlskrona stads erkända sjukkassa* instämt i sjukkasseförbundets hemställan dock att sjukkassan ansett, att det föreslagna kristidstillägget av 50 öre per sjukdag borde utgå oberoende av om sådant fall föreläge att för närvarande sjukdagsbidrag utginge eller ej.

I anledning av dessa framställningar har *pensionsstyrelsen* den 28 februari 1942 avgivit utlåtande.

Styrelsen har beträffande innebörden av den ifrågasatta höjningen av sjukdagsbidraget anfört bland annat.

Levnadskostnadsindex hade, därest detsamma för den 1 juli 1914 sattes lika med 100, den 1 juli 1931 stigit till 160, den 1 juli 1939 till 169 och den 1 januari 1942 till 227. Index hade alltså under tiden 1 juli 1931—1 januari 1942 stigit med 67 enheter eller inemot 42 procent och under tiden 1 juli 1939—1 januari 1942 med 58 enheter eller något mer än 34 procent. Ett bifall till sjukkasseförbundets framställning skulle innebära en höjning av sjukdagsbidraget med 100 procent. Höjningen skulle sålunda bli mer än

dubbelt så stor som levnadskostnadsstegringen under tiden efter 1931, vilket är den nuvarande sjukkasslagstiftningen beslutades, och inemot tre gånger så stor som levnadskostnadsstegringen under tiden efter storkrigets utbrott år 1939. För statsverket skulle bidragshöjningen vid nuvarande medlemsomslutning i kassorna medföra en årlig ökning av kostnaderna för sjukkasseeväsendet med 9,200,000 kronor.

Med hänsyn till det anförda har pensionsstyrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka den ifrågasatta höjningen. Styrelsen framhåller emellertid, att det icke kunde bestridas, att de sjukpenningar, vilka de erkända sjukkassornas medlemmar tillförsäkrat sig och som före krigsutbrottet år 1939 möjligen motsvarade behovet, numera ofta vore otillräckliga till följd av den minskning av penningens köpkraft, som sedan krigsutbrottet ägt rum. Särskilt torde — anför styrelsen — detta vara förhållandet beträffande medlemmar med små inkomster eller med stor försörjningsbörd.

Styrelsen uttalar sig härefter rörande möjligheten för sjukkassorna att utan statens medverkan uppnå en ökad effekt hos sjukpenningförsäkringen och anför därvid följande.

Då fråga vore om en frivillig försäkring, såsom den svenska, borde det principiellt sett i första hand ankomma på den försäkrade själv att vid stegring av levnadskostnaderna öka sina inbetalningar till försäkringen i sådan grad, att en erforderlig höjning av den tillförsäkrade sjukpenningen därigenom ernåddes. En dylik höjning skulle kunna åstadkommas såväl genom uppflyttning i högre sjukpenningklass som genom en höjning av sjukpenningen inom de olika klasserna. För att vinna uppflyttning i högre sjukpenningklass erfordrades emellertid, förutom att medlemmen erlade de för nämnda klass stadgade högre avgifterna, att den sökande medlemmen vore frisk samt icke överskridit viss i stadgarna bestämd ålder. Då åldersgränsen för uppflyttning genomgående utgjorde 40 år, skulle redan genom sistnämnda begränsning ej mindre än omkring 40 procent av sjukkassornas nuvarande medlemmar bliva förhindrade att förskaffa sig behövlig kompensation för levnadskostnadernas stegring. För en ökning av sjukpenningen inom de olika klasserna erfordrades bland annat, att kassorna frivilligt beslutade höjning av avgifterna. Att samtliga eller ens flertalet kassor frivilligt skulle göra detta, torde på förhand kunna betraktas såsom uteslutet. Vid en mera betydande avgiftsförhöjning skulle för övrigt med säkerhet många medlemmar, framför allt sådana som vore i behov av ökad sjukpenning, komma att lämna kassorna, då de icke ansåge sig ha råd att betala de högre avgifterna.

En ytterligare möjlighet kunde tänkas vara, att kassorna använde sina uppsamlade tillgångar för lindrande av det utav dyrtiden orsakade ekonomiska trycket för medlemmarna. Även denna möjlighet finge emellertid anses utesluten. Enligt 35 § sjukkasseförordningen finge nämligen sjukhjälpfondens kapital och avkastning tagas i anspråk allenast i den mån kassans inkomster ej försloge till täckande av dess löpande utgifter. Tillgångar, vilka eljest skulle ingå i sjukhjälpfonden, kunde visserligen under i 35 § sjukkasseförordningen angiva förutsättningar överföras från fonden och enligt bestämmelser i kassornas stadgar användas för beredande av understöd åt eller erläggande av avgifter för medlemmar, vilka vore i särskilt behov av understöd eller avgiftsbefrielse. Dylika överskottsmedel torde emellertid för nuvarande finnas endast i mycket obetydlig utsträckning.

Styrelsen har därför kommit till den uppfattningen att, om en förbättring i förevarande hänseende skulle kunna vinnas, ett ingripande från statens sida

bleve nödvändigt. Styrelsen har utgått från att det vore mest angeläget, att åtgärder vidtoges till förmån för de sjukkasemedlemmar, som vore försörjningsskyldiga gentemot barn, när dessa medlemmar i regel måste anses vara de av kristiden hårdast drabbade. Styrelsen anför i anslutning härtill.

Redan för normala förhållanden torde kunna ifrågasättas, om icke sjukpenningförsäkringen borde utbyggas med barntillägg som försäkringsprestation i någon form med statsbidrag. Förutom att en sådan anordning krävde ändring såväl i sjukkaseförordningen som i kassornas stadgar och sålunda redan på den grund toge tid, fordrade den en reglering av ett spörsmål som icke vore löst i gällande sjukkaseförordning och som alltid bleve svårlöst i en frivillig försäkring, nämligen överförsäkringsfrågan. Enligt vad styrelsen hade sig bekant hade socialvårdskommittén under övervägande både fråga om barntillägg som försäkringsprestation och om överförsäkringen. Även om därigenom skulle vållas viss tidsutdräkt, hade det varit önskvärt att frågan om barntillägg som försäkringsprestation i första hand hade kunnat upptagas till säkrare omprövning och bringas till en åtminstone provisorisk lösning, enär förmodligen därigenom spörsmålet om ett särskilt av statsmedel utgående kristillägg hade kunnat avföras från dagordningen. Därest emellertid ett dylikt avvaktande icke ansåges böra ske, funnes enligt pensionsstyrelsens uppfattning ej någon annan framkomlig väg än att man så att säga sloge in på en liknande linje, d. v. s. till grund för kristillägget lade medlemmens försörjningsskyldighet gentemot barn. På ett dylikt kristillägg, som givetvis allenast borde ha tillfällig karaktär, måste vidare ställas den fordran, att grunderna vore enkla, vilket då sjukkassorna, särskilt lokalsjukkassorna, skulle handha utbetalningen måste anses nödvändigt och att bidraget i stort sett kunde förväntas komma de medlemmar till del som hade största behov därav. Huruvida kristillägget kunde komma att föregripa en reform med införande av barntillägg som försäkringsprestation, undandroge sig pensionsstyrelsens bedömande. Ett kristillägg, som byggde på nu angivna grunder, syntes böra göras oberoende av sjukdomstidens längd samt sättas att utgå med det av sjukkaseförbundet föreslagna beloppet eller 50 öre för varje sjukdag. Bestämdes tillägget till lägre belopp än 50 öre per dag eller att utgå först efter utgången av en viss längre karenstid, skulle statens kostnader visserligen betydligt kunna nedbringas. Men å andra sidan skulle bidraget i sådant fall knappast kunna bli av verklig betydelse som kompensation för prisstegringen. Givetvis skulle en sådan anmärkning icke träffa en kortare förlängning, såvitt anginge kristillägget, av den nu tillämpade karenstiden, tre dagar. Men förutom att besparingen för statsverket bleve förhållandevis ringa, skulle en dylik anordning medföra den olägenheten, att sjukkassorna vid utgående av sjukpenning och kristillägg skulle få tillämpa två olika karenstider.

Med angivna utgångspunkter framlägger styrelsen härefter följande alternativa förslag till hjälpåtgärder från statens sida.

Vid en begränsning av kristillägget till medlemmar, vilka vore försörjningsskyldiga gentemot barn, vore tänkbart, att tillägget bestämdes att utgå med 50 öre för varje barn under 15 år från slutet av den för sjukpenning stadgade karenstiden, d. v. s. från och med fjärde dagen från sjukdomsfallets inträffande. I sådant fall skulle statsverkets kostnader för bidraget komma att uppgå till omkring 3.8 miljoner kronor för år. Ett vägande skäl mot att på detta sätt anknyta bidraget till försörjningsskyldigheten syntes emellertid vara, att för medlemmar med många barn bidraget skulle få en helt annan karaktär än ett av dyrtiden betingat kristillägg, i det att det skulle komma

att uppgå till flera gånger den kompensation, som levnadskostnadernas stegring kunde motivera. Vidare kunde därigenom medlemmarna tänkas få ett så stort ekonomiskt intresse av att vara sjukskrivna, att de frestades till att söka obehörigt utnyttja sjukförsäkringen genom förlängning av sjukhjälpstiden. I vissa fall skulle säkerligen för sjukförsäkringskassorna uppstå svårigheter att kontrollera, att en dylik otillåten förlängning av sjukhjälpstiden icke ägde rum. I särskild grad torde detta gälla, då den försäkrade vore hustru åt arbetsför man. I dylika fall skulle visserligen olägenheterna kunna minskas — om ock ej helt undanrödjas — genom att tillägget för hustrur minskades till exempelvis 25 öre för dag. Tillägget skulle alltså utgå med 50 öre för varje barn, då föräldrarna vore gifta och mannen uppbure sjukpenning, men med 25 öre, då föräldrarna vore gifta samt hustrun insjuknade och vore sjukpenningberättigad. Med det lägre beloppet skulle tillägget, för likformighetens skull, även utgå då en ogift fader eller moder med barn vore berättigad till sjukpenning. Emellertid torde, såsom förut framhållits, ett tillägg, som vore lägre än 50 öre om dagen, icke böra ifrågakomma. Skulle tillägget förbehållas hustrur till arbetsoförmögna män och icke alls utgå till arbetsföra mäns hustrur, bortföle visserligen delvis förut nämnda erinringar. Men därigenom skulle säkerligen många behövande uteslutas från tillägg, varjämte för kassorna skulle uppkomma ett betydande arbete med tilläggets administrering på grund av det utredningsarbete, som bleve nödvändigt för klarläggande av, om mannen kunde anses arbetsför eller icke.

En anordning med kristillägg, som i tillämpningshänseende skulle ställa sig enklare än de sist berörda och icke medföra nämnda olägenheter ur kontrollsynpunkt, vore att låta tillägg utgå oberoende av barnantal med 50 öre per sjukdag för varje medlem, som hade barn, för vilket eller vilka han vore försörjningskyldig. En allvarlig invändning häremot låge emellertid däri, att anordningen skulle premiera familjer med endast ett barn.

Med hänsyn härtill och då familjer med ett barn icke torde böra uteslutas från kristillägg hade pensionsstyrelsen funnit sig böra stanna vid ett förslag, som utgjorde en modifikation av det sistnämnda i så måtto, att tillägg skulle utgå med 50 öre för sjukdag, därest medlem hade ett eller två barn, men med 1 krona för dag, om barnens antal vore tre eller flera. För ett sådant bidragssystem hade även sjukförsäkringsnämnden uttalat sig. Därest detta förslag genomfördes, skulle för statsverket uppkomma kostnader, som vid nuvarande medlemslutning kunde beräknas till omkring 2.5 miljoner kronor för år.

Pensionsstyrelsen har vidare tagit ställning till ett flertal spörsmål, som sammanhänga med genomförandet av det av styrelsen förordade förslaget.

Styrelsen, som förutsätter, att kristilläggen skola förskottsvis utgivas av sjukförsäkringskassorna i samband med till betalning förfallen sjukpenning för att sedermera efter rekvisition ersättas kassorna av statsmedel, framhåller att kristillägg blott borde utgå för barn under 15 år. Med hänsyn till gällande bestämmelser om sjukvårdsersättning för medlems barn funnes — anförd styrelsen — hos kassorna uppgifter tillgängliga å de medlemmars barn, som icke uppnått 15 års ålder. Begränsades tillägget på angivet sätt, skulle därför någon särskild utredning rörande ifrågavarande förhållande i allmänhet icke behöva företagas. Därtill komme, att person, som fyllt 15 år, ägde inträda som medlem i kassan. Skulle kristillägg kunna utgå för barn över 15 år, kunde följaktligen inträffa, att medlem finge uppbära sådant tillägg för annan medlem, som själv ägde utfä sjukpenning från kassan.

Vidare förklarar styrelsen, att det icke syntes lämpligt att inskränka kristillägget till att utgå blott för medlemmar, vilkas inkomst icke överskredde en viss gräns. Tillämpning av en dylik inkomstgräns torde nämligen stöta på stora praktiska svårigheter samt förorsaka en avsevärd ökning av kassornas administrativa arbete. Detta skulle visserligen betydligt förminskas, om man satte gränsen vid 8,000 kronors beskattningsbart belopp, vilken gräns med hänsyn till stadgandena i 20 § sjukkasseförordningen borde vara för sjuk-kassa känd beträffande kassans medlemmar. Besparingen för statsverket genom införande av en så hög inkomstgräns, skulle emellertid sannolikt bliva mycket ringa.

Pensionsstyrelsen föreslår, att kristillägg icke får utgå för andra sjuk-dagar än sådana, som enligt gällande stadganden berättiga till erhållande av sjukdagsbidrag.

Enligt pensionsstyrelsen bör den omständigheten att medlem har barn, gentemot vilket han är försörjningspliktig, icke få grunda rätt till kristillägg utan bör man jämväl fordra att medlemmen fullgör sin försörjningsskyldighet. Styrelsen anför vidare.

I fråga om medlems barn, som bodde hos medlemmen, torde få förut-sättas, att försörjningsskyldigheten fullgjordes av medlemmen, detta även om den sjukpenningberättigade vore gift kvinna utan eget förvärsarbete och endast indirekt bidroge till familjens försörjning. Beträffande medlems barn, som icke vore boende hos medlemmen, syntes ett sådant antagande ej utan vidare kunna göras. I dylika fall skulle vara nödvändigt att fordra intyg av barnavårdsman eller myndighet, utvisande att underhållsskyldigheten full-gjordes. Ett sådant intyg skulle vara erforderligt icke blott vid tilläggets bevil-jande utan även med vissa mellanrum under sjukhjälpstidens lopp. En kontroll av ifrågavarande art skulle, såvitt kunde förutses, i betydande grad öka arbets-bördan för kassor och myndigheter. Särskilt med hänsyn till vad nu anförts syntes den förenklingen böra vidtagas, att kristillägget begränsades till att utgå blott för medlems barn, som vore boende hos medlemmen. Om barnet verkligen kunde anses boende hos medlemmen men t. ex. tillfälligtvis vistades å annan ort, borde en dylik omständighet icke hindra att kristillägg utginge för barnet.

Rörande sättet för utbetalande av kristilläggen och erforderlig kontroll över utbetalningarna anför styrelsen härefter följande.

Att för utbetalning från kassorna av kristillägg avfordra medlemmarna intyg av vederbörande pastorsämbete rörande barnens antal och ålder syntes icke möjligt med hänsyn till de, särskilt å landsbygden, med anskaffande av dylika intyg förenade besvär samt den arbetsökning intygens utfärdade skulle medföra för pastorsämbetena. Man syntes därför böra inskränka sig till att av medlemmen fordra avlämnandet av en skriftlig försäkran, enligt lämpligt formulär, att de ifrågavarande barnen, vilkas namn och födelseår skulle i för-säkringen angivas, vore boende hos honom. Med hänsyn till den person-känneedom, som lokalsjukkassorna i allmänhet förvärvat rörande sina medlemmar samt den begränsade omfattningen av dessa kassors verksamhetsom-råden ägde lokalsjukkassorna större möjlighet än centralsjukkassorna att effektivt kontrollera, huruvida nämnda förutsättning föreläge. Beviljande och utbetalning från kassorna av kristillägg torde därför också i princip böra ske på sätt som gällde beträffande sjukpenning och ersättning för sjukhusvård.

Vederbörande lokalsjukkassa skulle sålunda dels ensam svara för fullgörandet av angivna uppgifter under den för kassan stadgade sjukhjälpstiden 18 eller 90 dagar och dels för centralsjukkassans räkning ombesörja utgivande av kristillägg under därefter på centralsjukkassan belöpande sjukhjälpstid. Emellertid måste i detta sammanhang uppmärksamhet ägnas åt det förhållandet, att eftersom kristillägget icke inginge i de av kassan utfästa försäkringsförmåerna, medlemmarna icke kunde förutsättas undantagslöst få kännedom om tillägget. Till förebyggande av oegentligheter inom kassorna, som kunde möjliggöras av denna medlemmarnas bristande kännedom, torde en särskild kontroll böra anordnas över lokalsjukkassornas handhavande av kristillägget. Denna kontroll kunde förslagsvis utövas av vederbörande centralsjukkassa, som alltså skulle ha att granska lokalsjukkassas utbetalningar av kristillägg, icke blott avseende centralsjukkassans egen sjukhjälpstid utan även avseende sjukhjälpstiden i lokalsjukkassan. Kontrollen torde böra föreskrivas genom särskilda bestämmelser, vilka emellertid, med hänsyn till angelägenheten av att centralsjukkassorna särskilt under nu rådande kristid även i andra hänseenden övade kontroll över lokalsjukkassornas ekonomiska förvaltning, lämpligen kunde givas en mera allmän avfattning.

Pensionsstyrelsen påpekar, att det alltjämt funnes ett mindre antal sjukkassememmar, vilka tillhörde två statsunderstödda kassor. Till förhindrande av att dylika medlemmar finge uppbära dubbla kristillägg föreslår styrelsen, att för sådana fall kristillägget måtte bestämmas att utgå med 25 öre från vardera kassan.

Enligt pensionsstyrelsens mening bör någon höjning av förvaltningsbidraget till de erkända sjukassorna med anledning av kristillägget icke ifrågakomma.

Pensionsstyrelsen avstyrker sjukkasseförbundets förslag om kristillägg till moderskapshjälpen. Styrelsen anser, att kompenstation för dyrtiden, när det gällde kostnaderna för barnsörden, borde, i den mån så erfordrades, lämnas i form av mödrahjälp.

Till sist förordar pensionsstyrelsen, att de av styrelsen föreslagna bestämmelserna om kristillägg måtte få träda i kraft den 1 oktober 1942, enär detta med hänsyn till arbetsförhållandena inom sjukassorna vore den lämpligaste tidpunkten härför.

I detta ärende har yttrande infordrats jämväl från *socialvårdskommittén*.

Kommittén gör inledningsvis följande uttalanden.

Redan under normala förhållanden hade de erkända sjukassornas medlemmar, enligt vad erfarenheten utvisade, allt för ofta tillförsäkrat sig sjukpenningar, vilka vore otillräckliga. Till följd av den minskning av penningens köpkraft, som sedan krigsutbrottet ägt rum, hade nackdelarna härav framträtt i allt skarpare dager. Det vore därför förklarligt om representanterna för sjukkasserörelsen befarade, att rörelsens utveckling skulle hämmas, och att frågan om åtgärder till stärkande av sjukförsäkringens effektivitet blivit aktuell för dem. Sistnämnda spörsmål vore även föremål för uppmärksamhet av socialvårdskommittén, som enligt sina direktiv skulle granska den svenska socialförsäkringen för att utrona, huruvida den borde underkastas förändringar i syfte att bättre tillgodose föreliggande uppgifter. Inom en obligatorisk sjukförsäkring vore det givetvis lättare att undanröja vissa av de svagheter, varmed en frivillig försäkring nödvändigtvis måste vara behäftad, exempelvis sådan underförsäkring som i det föregående nämnts. Av sakens

natur följde, att en obligatorisk sjukförsäkring måste förutsätta en icke obetydlig ekonomisk medverkan från statens sida. Även den frivilliga försäkringen åtnjöt statsbidrag till betydande belopp, men det skulle strida mot dess grundläggande principer, om kravet på ekonomisk medverkan från medlemmarnas sida alltför mycket skötes i bakgrunden. Det borde, såsom pensionsstyrelsen yttrade, principiellt sett i första hand ankomma på den försäkrade själv att vid stegring av levnadskostnaderna öka sina inbetalningar till försäkringen i sådan grad, att en erforderlig höjning av den tillförsäkrade sjukpenningen ernåddes.

Visserligen vore medlemmar över 40 års ålder förhindrade att vinna inträde i grupp med högre sjukersättning, varför man för deras del möjligen skulle kunna anse särskilda hjälpåtgärder från det allmännas sida vara påkallade. Åtskilliga invändningar av rent praktisk art kunde dock resas mot en klyvning av det sjukförsäkrade klientelet efter ålder i tvenne grupper, varav den ena med extra förmåner utan egen merprestation och den andra utan dylika förmåner. En sådan uppdelning införde ett helt nytt moment i sjukkasseelelsen och kunde befaras på olika sätt få ett mindre lyckligt inflytande. Vidare läte det sig icke bestridas att beviljandet av kristillägg till samtliga sjukkasseelemmar eller vissa grupper av dessa i en hel del fall komme att i större eller mindre grad innebära en överkompensation för den gynnade gruppen, d. v. s. att ökningen av sjukpenningen bleve större än vad som motsvarade levnadskostnadernas stegring. Understundom skulle även s. k. överförsäkring komma att uppstå, i det att medlems kontanta sjukhjälp bleve högre än vad den med hänsyn till hans arbetsinkomst borde vara.

I likhet med pensionsstyrelsen ställer sig socialvårdskommittén avvisande till sjukkasseelelsförbundets förslag om allmänna kristillägg och finner det ej heller tillrådligt att lämna kristillägg, begränsade till kassemedlemmar över 40 års ålder.

Socialvårdskommittén, som icke heller ansett sig kunna biträda det av pensionsstyrelsen framlagda förslaget, anför med anledning av detsamma i huvudsak följande.

Pensionsstyrelsen hade icke ansett sig helt böra tillbakavisa förslaget om någon form av särskilda krisbidrag av statsmedel utan hade ansett sig böra föreslå dylika bidrag, anknutna till sjukkasseelemms försörjningsplikt gentemot minderåriga barn. Därest det över huvud taget skulle lämnas särskilt bidrag av statsmedel, funne kommittén den av pensionsstyrelsen föreslagna principen riktig. Emellertid gällde förut anförda erinringar mot allmänna kristillägg väsentligen även ett förslag av dylik innebörd. Därtill kunde läggas att varje förslag om bidrag i relation till barnantalet åtminstone i viss mån innebure ett föregripande av den anordning med barntillägg, som kunde komma att ingå som ett led i en blivande sjukförsäkringsreform. Då det icke kunde undgås, att dylika provisoriska barntillägg medförde en viss störning i kassornas normala verksamhet, borde anordningen ifrågakomma endast, därest den kunde givas sådana dimensioner, att den bleve av verklig betydelse för familjerna inom sjukkasseelelsen. Av flera skäl måste emellertid anordningen i själva verket bliva av mycket begränsad omfattning. Det av pensionsstyrelsen och sjukkasseelelsnämnden förordade förslaget innebure, att tillägg skulle utgå med 50 öre för sjukdag, därest medlemmen hade ett eller två barn, och med 1 krona för sjukdag, om barnantalet vore minst tre. Tillägg i så pass ringa omfattning vore åtminstone i många fall föga effektiva. Då vidare anordningen uppenbarligen vore förenad med icke oväsentliga olägenheter, hade kommittén ansett anledning förefinnas att ställa sig mycket tveksam inför förslaget. Kommittén hade funnit sig icke kunna tillstyrka detsamma.

Därest likväl ett förslag angående ett tillägg i viss relation till barnantalet ansåges böra genomföras, funne kommittén detsamma böra utformas på ett annat sätt än som av pensionsstyrelsen föreslagits. Sistnämnda förslag funne kommittén alltför schematiskt. Detsamma toge ringa hänsyn till det ur befolkningspolitisk synpunkt i olika sammanhang hävdade kravet att familjerna skulle beredas hjälp i proportion till barnantalet. Önskvärt vore därför, att tillägget, därest ett dylikt skulle utgå, bestämdes till visst belopp per barn, dock med viss maximibegränsning. Ett lämpligt avvägt belopp funne kommittén vara 40 öre per barn och dag, dock högst 2 kronor per dag.

Fördelarna med att ordna saken på detta av kommittén förordade sätt vore i jämförelse med en anordning enligt pensionsstyrelsens förslag uppenbarligen mycket stora. Den nya statshjälpen satte då in principiellt och praktiskt med hänsyn tagen till det förefintliga behovet, och hjälpen bleve på ett bättre sätt nyanserad. En sålunda avvägd hjälp vore också lättare att motivera för sjukkassornas medlemmar och vore därför ägnad att väcka mindre missnöje än en mera schematisk anordning.

Visserligen komme förslaget utan tvekan att i en del fall innebära överkompensation. Skillnaden i detta avseende mellan pensionsstyrelsens och kommitténs förslag vore emellertid obetydlig, bortsett från de barnrikaste familjerna. Det kunde dock här icke gälla något större antal familjer, och det insåges lätt att ett högsta tilläggsbelopp av 2 kronor per dag i dylika familjer vore av så pass begränsad betydelse för familjens uppehälle, när försörjaren genom sjukdom är arbetsoförmögen, att förhållandet ej behövde väcka betänkligheter.

Vad beträffade möjligheterna för överförsäkring vore dessa visserligen även något större än enligt pensionsstyrelsens förslag. Skillnaden torde dock praktiskt icke vara av någon större betydelse. Som en säkerhetsåtgärd skulle man kunna tänka sig att sätta en gräns för sjukpenningens och tilläggets summa, förslagsvis 6 kronor per dag. För en särskild grupp kunde ifrågasättas uteslutning från rätten till tillägg. Kommittén syftade här på hustrur, vilka hade rätt till sjukpenning samtidigt som deras makar vore sjukpenningförsäkrade. I mycket stor utsträckning hade hustrurna en låg sjukpenning och vid flera barn skulle därför uppstå en icke oväsentlig överkompensation. Detta förhållande förefölle likväl i och för sig mindre väsentligt. Mera värt att uppmärksamma vore att en så relativt kraftig ökning av sjukpenningen, som tillägget för många hustrur skulle innebära, kunde befaras komma att aktualisera de redan nu förefintliga svårigheterna att utöva kontroll över att sjukpenning icke uttoges i onödan. Ur de här anförda synpunkterna kunde det ifrågasättas att begränsa tilläggen för makar, som sammanbodde, till sådana tillfällen, när mannen uppbur sjukpenning. I varje fall borde det föreskrivas, att om bägge makarna uppbur sjukpenning, tillägg finge utgå endast till den ena makens sjukpenning.

De föreskrifter i övrigt, som av pensionsstyrelsen föreslagits skola gälla för kristillägg, syntes kommittén böra tillämpas även om det här förordade systemet valdes.

Enligt vad kommittén under hand inhämtat skulle kostnaderna för det av kommittén skisserade förslaget bliva ungefärligen desamma som för pensionsstyrelsens förslag.

I likhet med pensionsstyrelsen och på de av styrelsen anförda skälen har kommittén avstyrkt den av Karlskrona stads erkända sjukkasse gjorda framställningen ävensom sjukkasseförbundets hemställan att kristillägg måtte utgå jämväl till moderskapshjälp.

Av socialvårdskommitténs ledamöter hava fem — nämligen herrar Hagård, Höjer, Skoglund, Wallén och Österström — anslutit sig till det yttrande, för vars innehåll nu redogjorts, medan fyra av kommitténs ledamöter varit av skiljaktig mening.

Tre av reservanterna i kommittén — herrar Eriksson och Wangson samt fru Nordgren — anföra bland annat.

Sjukkassornas bestämmelser omöjliggjorde för medlemmar över 40 år att vinna inträde i grupp med högre sjukersättning, ett faktum, vilket obestriddigen talade för att man åtminstone med avseende å dessa medlemmar borde pröva förslag om särskilda hjälpåtgärder till följd av tidsförhållandena.

Det extra statsbidrag, som nu kunde komma ifråga, borde lämnas i sådan form att det tydligen framginge, att detsamma vore ett kristidstillägg av tillfällig natur. I likhet med pensionsstyrelsen kunde reservanterna dock icke förorda sjukasseförbundets framställning om en fördubbling av sjukdagsbidraget. Förutom den stora kostnad detta skulle medföra skulle ett sjukdagsbidrag av en krona för de medlemmar, som tillförsäkrat sig en sjukpenning av endast en eller två kronor, bliva ett omotiverat högt statsbidrag i förhållande till den egna insatsen. För att undgå denna olägenhet och för att ett kristidstillägg utan allt för stora kostnader skulle få någon verklig betydelse för medlemmarna syntes en anordning med särskilt barnbidrag vara en lämplig lösning.

Reservanterna hade helst sett, att det varit möjligt att tillstyrka barnbidrag, som varit i verklig mening differentierat efter behovet och alltså utgått med visst belopp för dag för varje barn. Emellertid hade det vid en undersökning visat sig, att ett sådant förslag nu stötte på betydande praktiska svårigheter. Till en början torde ett system med barnbidrag förutsätta särskilda bestämmelser mot överförsäkring. Detta läte sig dock icke göra annat än i samband med en genomgående revision av lagstiftningen. I nuvarande situation måste man därför i stället genomföra en maximering av barnbidrag, exempelvis till 2 kronor för dag. Även i sådant fall skulle dock en överförsäkring mycket lätt kunna uppkomma, särskilt för hustrur utan eget förvärvsarbete. För att kunna genomföra ett system med barnbidrag om förslagsvis 40 öre om dagen per barn och maximerat till 2 kronor eller för fem barn syntes man därför vara nödsakad att stadga, att hustrur utan förvärvsarbete ej skulle vara berättigade att erhålla bidrag. I och för sig skulle väl detta icke behöva möta några principiella betänkligheter, då en familj dock skulle beredas den ökade hjälpen vid familjeförsörjarens sjukdom. Emellertid kunde man icke bortse från att statsbidrag efter sådana linjer bröte den nuvarande likställigheten mellan män och kvinnor beträffande statsbidraget och därför skulle vara ägnat att framkalla en kritik från sjukassefolket, som bleve till skada för rörelsen. Det torde vara olämpligt att för en krisanordning beröra frågor, som mera hörde tillsammans med revision av hela sjukförsäkringen. Med hänsyn till den betydelse, som dessa synpunkter måste tillmätas, hade reservanterna stannat för att tillstyrka bifall till det förslag, som pensionsstyrelsen framlagt. Även detta förslag tillgodosåge dock behovet hos de grupper, som nu vore sämst ställda, om än icke i den utsträckning, som reservanterna helst velat se.

En av reservanterna inom kommittén — herr Bexelius — anför i huvudsak.

Statsmakterna borde i nuvarande situation icke undandraga sig att bereda sjukasserörelsen ett provisoriskt ökat stöd. Några principiella betänkligheter behövde en sådan åtgärd icke medföra. Då redan den statsfinansiella situationen förbjöde, att en allmän höjning av sjukpenningen genomfördes medelst

ett förhöjt statsbidrag, och då genom den av sjukkassee förbundet föreslagna anordningen en klar överkompensation i förhållande till de fördyrade levnadsomkostnaderna skulle inträda, syntes det ökade skyddet, på sätt pensionsstyrelsen funnit, böra givas åt de sjukkassee medlemmar, som vore försörjningspliktiga gentemot barn. Den av pensionsstyrelsen i sådant hänseende föreslagna anordningen vore emellertid icke lämplig. Det höjda statsbidraget syntes i stället böra erhålla formen av ett barn tillägg, som utginge med visst belopp per barn. Då man i vart fall torde böra sträva fram mot att barn tillägg lämnades i en allmän sjukförsäkring, syntes ett provisoriskt beslut om barn tillägg av statsmedel nu icke vara olämpligt med hänsyn till den framtida utvecklingen. Då den frivilliga sjukförsäkringen saknade garantier mot överförsäkring, syntes det tyvärr vara nödvändigt att låta barn tillägget stanna vid ett icke allt för högt belopp.

Barn tillägg syntes därför böra få utgå i enlighet med det förslag, vilket såsom ett tänkbart alternativ framlagts av kommitténs majoritet. Till förhindrande av överförsäkring syntes det emellertid nödvändigt, att sjukpenningförsäkrade hustrur utan förvärvsarbete uteslötes från rätten till barn tillägg.

Svenska sjukkassee förbundet, som beretts tillfälle att yttra sig i anledning av vad som anförts av pensionsstyrelsen och av socialvårdskommittén, har anfört bland annat.

Förbundet uppskattade tillfullo de synpunkter i befolkningspolitiskt avseende, som legat till grund för socialvårdskommitténs förslag, men ansågo sig ändock icke kunna förorda detsamma. De skäl, reservanternas inom kommittén — Eriksson, Wangson och Nordgren — anfört mot förslaget, måste, enligt förbundets mening, tillmätas avgörande betydelse. Ett bidrag enligt kommitténs förslag skulle medföra, att man nödgades införa vissa bestämmelser till förhindrande av överförsäkring. Denna sida av frågan syntes icke tillräckligt ha beaktats av kommitténs majoritet. Den vore emellertid av mycket stor betydelse och löstes inte endast med att införa en bestämmelse om att sjukpenningförsäkrad hustru utan förvärvsarbete skulle vara utesluten från rätten till barn tillägg. Längre gående åtgärder torde få vidtagas, och då denna fråga vore av synnerligen komplicerad och ömtålig natur, kunde det icke vara tillräckligt, att ett provisoriskt bidrag finge en sådan form, att det nödvändiggjorde införandet av sådana bestämmelser. Pensionsstyrelsens förslag torde i detta avseende tangera gränsen för hur långt man kunde gå utan vidtagande av särskilda åtgärder mot överförsäkring.

Sjukkassee förbundet vore alltför av den mening, att den av förbundet föreslagna krishjälpen vore betydligt överlägsen den hjälpform, pensionsstyrelsen föreslagit. Ville man verkligen under nu rådande kristid lämna samtliga medlemmar i sjukkassee vid iråkad sjukdom en någorlunda effektiv hjälp, måste man enligt förbundets bestämda uppfattning ställa sådana fordringar på kristidstilläggets storlek, som förbundet tillåtit sig göra. Även för sjukkassee ornas del innebure förbundets förslag ur kontroll- och arbetssynpunkt en fördel framför pensionsstyrelsens förslag.

Förbundet vore emellertid fullt medvetet om, att ett genomförande av dess förslag komme att medföra stora kostnader för statsverket. Skulle det därför icke kunna läggas till grund för ett tillfälligt bidrag, syntes pensionsstyrelsens förslag om ett särskilt barnbidrag vara att förorda. Ett bidrag enligt denna princip hade den fördelen, att det i regel tillfölle de medlemmar, som hade det svårast i ekonomiskt hänseende och som dyrtiden drabbat hårdast.

Under hänvisning till det anförda har sjukkassee förbundet tillstyrkt pensionsstyrelsens förslag i ämnet.

Departements-
chefen.

Den prisstegring, som inträtt under de senaste åren, har medfört att de förmåner, som medlemmarna i de erkända sjukförsäkringskassorna tillförsäkrat sig, i allmänhet blivit otillräckliga. Då man av skäl, som närmare utvecklats av pensionsstyrelsen, icke har att räkna med att denna olägenhet skall avhjälpas genom åtgöranden från de enskilda sjukförsäkringskassornas medlemmarna eller från sjukförsäkringskassorna, torde det bliva nödvändigt, att staten träder hjälpande till genom beviljande av ett särskilt kristillägg.

Kristillägget synes blott böra utgå å sjukpenningen och ej å andra sjukförsäkringskassornas medlemmarnas tillkommande förmåner. Vidare torde det ej böra ifrågakomma, att — såsom svenska sjukförsäkringsförbundet föreslagit — kristillägget får utgå till samtliga sjukförsäkringskassornas medlemmar utan åtskillnad. Ett dylikt generellt tillägg synes knappast i och för sig tillräckligt motiverat och skulle dessutom åsamka statsverket synnerligen höga kostnader. Jag förordar därför, att endast de sjukförsäkringskassornas medlemmar, vilka hava försörjningsskyldighet mot barn, skola bliva berättigade att erhålla kristillägg. Med en dylik begränsning skulle tillägget i stort sett reserveras för de kategorier, beträffande vilka det största hjälpbehovet föreligger. Samtidigt skulle möjlighet vinnas att utan alltför stor kostnad för statsverket lämna en någorlunda effektiv hjälp.

Delade meningar hava framkommit rörande det belopp, varmed — därest angivna utgångspunkter godtagas — kristillägget bör få utgå. Medan pensionsstyrelsen föreslagit, att tillägget skall utgå med 50 öre för sjukdag, därest sjukförsäkringskassornas medlemmen har ett eller två barn och med 1 krona för sjukdag, därest medlemmen har mer än två barn, har socialvårdskommitténs majoritet, som principiellt avvisat tanken på kristillägg men föreslagit att, därest likväl kristillägg infördes och tillägget graderades med hänsyn till barnantalet, tillägget bör få utgå med 40 öre för varje barn och sjukdag, dock sammanlagt högst med 2 kronor för varje sjukdag. Till pensionsstyrelsens förslag hava anslutit sig sjukförsäkringsnämnden, tre reservanter inom socialvårdskommittén och — i sitt senaste yttrande — även sjukförsäkringsförbundet. Enligt mitt förmenande kan det av socialvårdskommitténs majoritet framlagda förslaget icke genomföras utan att samtidigt särskilda bestämmelser utfärdas till förhindrande av överförsäkring. Detta synes emellertid icke lämpligen nu böra ske. Frågan om överförsäkring är nämligen för närvarande föremål för prövning inom socialvårdskommittén i samband med spörsmålet rörande en omläggning av hela sjukförsäkringsväsendet och ett meddelande av bestämmelser rörande överförsäkring skulle därför kunna komma att föregripa en blivande sjukförsäkringsreform. Med hänsyn därtill anser jag mig icke kunna förorda sistnämnda förslag. Jag ansluter mig i stället i denna del till pensionsstyrelsens förslag, vilket lär kunna realiseras utan särskilda föreskrifter till förekommande av överförsäkring och vilket överhuvud har den fördelen att vara enklare och av mera begränsad räckvidd.

Även beträffande de närmare förutsättningarna för erhållande av kristillägg biträder jag pensionsstyrelsens förslag. Sålunda förordar jag, att tillägg får utgå blott för barn under 15 år samt endast för barn, som äro boende hos vederbörande sjukförsäkringskassornas medlem. Att inskränka rätten till kristillägg till med-

lemmar, vilkas inkomst icke överstiger visst belopp, synes mig på av pensionsstyrelsen anförda skäl icke lämpligt. Vidare bör tillägg icke utgå för andra sjukdagar än sådana, för vilka enligt gällande bestämmelser sjukdagsbidrag erhålles. Kristilläggen böra, på sätt pensionsstyrelsen tänkt sig, utbetalas av lokalsjukkassorna, därvid dock viss kontroll från centralsjukkassornas sida torde bliva erforderlig. För den händelse sjukkassemedlem tillhör två erkända sjukkassor bör från vardera kassan utgå ett kristillägg motsvarande hälften av det belopp, som skulle utgått, därest medlemmen blott tillhört en sjukkassa.

För de utbetalade kristilläggen böra sjukkassorna erhålla ersättning av statsverket i samma ordning, som gäller beträffande det för närvarande utgående statsbidraget till sjukkassorna, dock att statens kostnader för kristillägget torde böra gäldas från ett särskilt anslag rubricerat kristillägg till sjukkassorna. Kostnaderna torde för år räknat kunna uppskattas till omkring 2,500,000 kronor.

Kristillägg torde böra få utgå från och med den 1 oktober 1942 och tills vidare. Närmare bestämmelser i ämnet torde efter förslag av pensionsstyrelsen böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

Anslagsberäkningar.

Mödrahjälpp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. förslagsanslag.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1938/39	1,700,000	8,691,633
1939/40	5,800,000	7,278,190
1940/41	6,500,000	7,374,015
1941/42	6,500,000	—
1942/43 (förslag)	7,500,000	—

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *socialstyrelsen* anført, att utgifterna för ifrågavarande ändamål företedde en viss tendens till ökning. Ökningen berodde emellertid icke på att mödrarna erhållit mera omfattande hjälp än som tidigare varit fallet utan vore en följd av den senaste tidens prisstegringar. Styrelsen ansåg, att man av vissa skäl i fortsättningen måste räkna med ytterligare utgiftsökningar. Sålunda vore det för åstadkommande av en snabbare handläggning av mödrahjälpsärendena nödvändigt att något utöka antalet sammanträden med mödrahjälpnämnderna. Därigenom kunde de årliga utgifterna för ersättning till ordförande, ledamöter och sekreterare i nämnderna, vilka utgifter senast utgjort omkring 54,000 kronor för år, beräknas komma att stiga till omkring 62,000 kronor för år. Vidare räknade styrelsen med en viss stegring av kostnaderna för nämndernas expenser.

De totala utgifterna för ifrågavarande ändamål under nästa budgetår uppskattade styrelsen till 7,500,000 kronor. Styrelsen har vid sina beräkningar utgått från att hittillsvarande grunder för utbetalande av mödrahjälpp skulle gälla jämväl under budgetåret 1942/43.

Departements-
chefen.

Av vad jag anfört i det föregående framgår, att jag i likhet med socialstyrelsen för närvarande räknar med oförändrade bestämmelser med avseende å mödrahjälpen. Mot styrelsens uppskattning av anslagsbehovet för nästa budgetår har jag icke något att erinra.

Avsättning till fonden för lån till mödrahjälp, förslagsanslag.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1938/39	300,000	123,215
1939/40	150,000	111,252
1940/41	120,000	102,415
1941/42	100,000	—
1942/43 (förslag)	80,000	—

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *socialstyrelsen* framhållit, att låneformen inom mödrahjälpsverksamheten, vilken hjälpform ursprungligen avsetts att komma till användning i större omfattning, numera huvudsakligen anlätades i de fall, då kvinnor i anledning av havandeskap eller barnsbörd kommit i mera tillfälligt trångmål, men normalt befunne sig i sådana omständigheter, att de skäligen borde kunna inom kortare tid återbetala hjälpen. Detta hade medfört en successiv nedgång i utgifterna för ifrågavarande ändamål.

Styrelsen föreslår, att det för avsättning till lånefonden avsedda anslaget för nästa budgetår upptages till oförändrat belopp.

Departements-
chefen.

Då man lär kunna utgå från att statlig mödrahjälp i fortsättningen kommer att i allt mindre utsträckning lämnas i form av lån och att såsom följd härav belastningen å ifrågavarande anslag skall komma att ytterligare nedgå, synes mig anslaget icke behöva för nästa budgetår upptagas till högre belopp än 80,000 kronor.

Bidrag till sjukförsäkringar, förslagsanslag.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1940/41	17,600,000	17,046,678
1941/42	18,400,000	—
1942/43 (förslag)	20,000,000	—

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *pensionsstyrelsen* framlagt beräkningar rörande medelsbehovet för ifrågavarande ändamål under nästa budgetår.

Styrelsen har därvid inledningsvis uppgivit, att utgifterna å anslaget för innevarande budgetår förväntades uppgå till i runt tal 19,645,000 kronor. Anslaget syntes alltså komma att överskridas med cirka 1,245,000 kronor. Huvudanledningen härtill vore — framhåller styrelsen — att medlemsanslutningen, tvärt emot vad som antagits vid anslagsberäkningen, icke visat någon nedgång.

Härefter anför styrelsen väsentligen följande.

För beräkning av anslaget för budgetåret 1942/43 hade man att söka komma till en uppskattning av dels det sannolika medlemsantalet i sjuk-

kassorna vid utgången av åren 1941 och 1942, dels sjuktalen under dessa bägge år och dels omfattningen av på åren belöpande utgifter inom kassorna för sjukvårdsersättning och moderskapshjälp.

På grundval av införskaffade uppgifter från centralsjukkassorna angående nyrekryteringen av medlemmar under de fyra första månaderna av år 1941 samt antaganden beträffande nyanslutningen av medlemmar till kassorna under de återstående månaderna av nämnda år hade antalet statsbidragsberättigade medlemmar vid 1941 års slut beräknats komma att uppgå till omkring 1,595,000. Då medlemsantalet vid 1940 års slut uppgått till i runt tal 1,475,000, skulle sålunda medlemsökningen under år 1941 utgöra cirka 120,000 emot 100,000 år 1940. Den tillväxt i medlemsbeståndet, som dessa siffror utvisade, hade styrelsen med hänsyn till det osäkra tidsläget antagit icke kunna i fullt samma grad fortsätta under år 1942 och därför beräknat medlemsökningen under året till endast 100,000, d. v. s. lika som för år 1940. Medlemsantalet vid 1942 års slut skulle alltså kunna beräknas uppgå till 1,695,000.

Vad sjuktalen anginge, hade dessa i tämligen hög grad påverkats av inkallelserna till militärtjänstgöring, beroende på att sjukkasmedlem som regel icke komme i åtnjutande av sjukpenning för sjukdomsfall, som inträffade under sådan tjänstgöring. Sålunda hade sjuktalet för år 1940 befunnits utgöra 11.7 emot 12.0, som antagits vid anslagsberäkningen för budgetåret 1941/42. För åren 1941 och 1942 hade styrelsen ansett sig böra räkna med samma sjuktal som det för år 1940 konstaterade.

Utgifterna för sjukvårdsersättning hade styrelsen uppskattat med utgångspunkt från kassornas faktiska utgifter av ifrågavarande slag under år 1940. Därvid hade antagits, att den stegring av utgifterna för läkarvård, per medlem räknat, som eljest torde varit att förvänta till följd av att sjukvårdsförsäkringen alltmer utnyttjades av de försäkrade, komme att uppvägas av den kostnadsminskning, som föranleddes av inkallelserna till militärtjänstgöring.

Vidkommande kostnaderna för intagning på sjukvårdsanstalt hade förutsetts, att dessa komme att stiga i samma grad som medlemsantalet, vilket innebure, att statsbidraget för dylika utgifter skulle öka från 157,000 kronor för år 1940 till 168,900 kronor för år 1941 och 183,000 kronor för år 1942.

Vad slutligen moderskapshjälpen beträffade, hade antalet moderskapshjälpsfall beräknats på grundval av, förutom antaganden beträffande antalet kvinnliga medlemmar i fruktsambetsåldrarna, den under år 1940 konstaterade födelsefrekvensen inom sjukassorna. Frekvenssiffran i fråga hade dock först reducerats med hänsyn till den nedgång i födelsefrekvensen bland befolkningen i dess helhet, som ägt rum under första kvartalet av år 1941 i jämförelse med motsvarande tid av år 1940. För år 1942 hade räknats med samma frekvenstal som för år 1941.

Vid beräkningarna hade vidare förutsetts, att utbetalning förskottsvis av statsbidrag för åren 1941 och 1942 komme att påkallas i samma utsträckning som för år 1940 eller med 61 procent av statsbidragens sammanlagda belopp.

För täckande av det medelsbehov, som avsåge särskilt statsbidrag enligt kungörelsen den 22 april 1938, beräknades ett belopp av 130,000 kronor bliva erforderligt för år 1941 och 115,000 kronor för år 1942.

Med utgångspunkt från dessa beräkningar har pensionsstyrelsen uppskattat förevarande medelsbehov till i runt tal 19,800,000 kronor.

Mot pensionsstyrelsens förslag rörande uppskattningen av ifrågavarande medelsbehov har jag i stort sett icke något att invända. Dock synas mig

Departements-
chefen.

styrelsens kalkyler genomgående vara hållna i underkant. Bland annat har styrelsen räknat med ett mycket lågt sjuktal och — vid beräkningen av utgifterna för moderskapshjälp — med en ovanligt ringa födelsefrekvens. Med hänsyn härtill och i betraktande därav att — såsom styrelsen framhållit — för löpande budgetår är att förutse en tämligen betydande överbelastning å det för ändamålet anvisade anslaget, anser jag mig böra förorda, att det av styrelsen för nästa budgetår ifrågasatta anslagsbeloppet något avrundas uppåt och beräknas till 20,000,000 kronor.

Kristillägg till sjukkassor.

I det föregående har jag förordat, att från och med den 1 oktober 1942 tills vidare skulle till vissa medlemmar av de erkända sjukkassorna få utgå kristilllägg, vilka tillägg skulle utbetalas av sjukkassorna men gäldas av statsmedel. Kostnaderna för ändamålet, som för år uppskattats till omkring 2,500,000 kronor, skulle bestridas från ett särskilt anslag, rubricerat kristilllägg till sjukkassor.

Kostnaderna för ifrågavarande kristilllägg behöva med hänsyn till den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet av de nya bestämmelserna samt de föreskrifter rörande statens ersättande av utbetalade tillägg, som äro avsedda att gälla, icke för nästa budgetår beräknas till högre belopp än omkring 1,000,000 kronor. Anslaget för ändamålet bör givetvis upptagas såsom ett förslagsanslag.

Moderskapspenning, förslagsanslag.

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1940/41	4,500,000	4,633,018
1941/42	4,150,000	—
1942/43 (<i>förslag</i>)	4,000,000	—

I skrivelse den 30 augusti 1941 har *pensionsstyrelsen* gjort framställning rörande medelsbehovet för berörda ändamål för nästkommande budgetår.

Styrelsen upplyser till en början, att överskridandet av det för budgetåret 1940/41 anvisade anslaget helt berodde på att en förskjutning ägt rum i tiden för utbetalningarna av ersättning för utgiven moderskapspenning. Denna förskjutning sammanhängde därmed, att det varit möjligt att förkorta den tid, som förflöte mellan kassornas utbetalning av moderskapspenningen och styrelsens utanordnande av ersättning härför.

Härefter anför styrelsen väsentligen följande.

För bedömandet av medelsbehovet under budgetåren 1941/42 och 1942/43 hade styrelsen verkställt en uppskattning av antalet fall med moderskapspenning under åren 1941—1943. Därvid hade, med hänsyn därtill att antalet födelser i riket under första kvartalet 1941 jämfört med födelseantalet under första kvartalet 1940 sjunkit med 12 procent, antagits, att hela antalet fall med av centralsjukhuserna utgiven moderskapspenning eller moderskapshjälp komme att under kalenderåret 1941 jämfört med kalenderåret 1940 nedgå med nämnda procenttal. Antalet fall med moderskapspenning

beräknades med ledning härav komma att utgöra 50,550 år 1941, 47,750 år 1942 och 45,300 år 1943.

För varje sålunda beräknat fall hade förutsatts skola utgå dels ersättning med 75 kronor och dels vederlag till vederbörande erkända centralsjukkas med 2 kronor. Vederlag hade därjämte beräknats skola utgivas årligen för 360 avslagna ansökningar.

Under budgetåret 1941/42, då anslaget uppginge till 4,150,000 kronor, skulle enligt företagen beräkning utanordnas dels 2,484,132 kronor, utgörande vad som den 1 juli 1941 återstode av ersättningar och vederlag för år 1941, och dels 1,225,823 kronor, utgörande $\frac{1}{3}$ av ersättningar och vederlag för kalenderåret 1942. Hela det för budgetåret behövlige beloppet skulle sålunda komma att utgöra 3,709,955 kronor, vilket innebure, att anslaget kunde förväntas komma att lämna ett överskott av 440,045 kronor.

Under budgetåret 1942/43 förutsattes komma att utanordnas $\frac{2}{3}$ av ersättningar och vederlag för kalenderåret 1942 samt $\frac{1}{3}$ av ersättningar och vederlag för kalenderåret 1943. På grund härav beräknades under angivna förutsättningar medelsbehovet för sistnämnda budgetår till 3,614,587 kronor eller i avrundat tal 3,600,000 kronor, vilket belopp sålunda syntes böra uppföras i riksstaten såsom anslag till moderskapspenning.

Medan pensionsstyrelsen i sina kalkyler rörande anslagsbehovet för ifrågasvarande ändamål under löpande budgetår uppskattade antalet till moderskapspenning berättigade fall till 54,550 för år 1941 och 52,690 för år 1942, har styrelsen, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, nu beräknat antalet sådana fall för berörda år till allenast 50,550 respektive 47,750. Den ändrade beräkningen har främst sin grund i den nedgång i födelsefrekvensen, som ägt rum under första kvartalet 1941. Då enligt föreliggande statistiska uppgifter antalet födelser efter utgången av nämnda kvartal åter stigit rätt betydligt, torde man vara berättigad antaga, att sagda nedgång varit av mera tillfällig natur. De under budgetåret 1942/43 till moderskapspenning berättigade fallen kunna därför antagas bliva avsevärt flera än styrelsen i sina kalkyler förutsatt. Vid sådant förhållande torde anslaget för sistnämnda budgetår ej böra sättas till lägre belopp än 4,000,000 kronor. Jag har härvid i likhet med pensionsstyrelsen räknat med att nuvarande bestämmelser rörande moderskapspenning skola oförändrade gälla under nästa budgetår.

Departements-
chefen.

Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- I) till *Mödrahjälp i form av understöd utan återbetalnings-skyldighet m. m.* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 7,500,000;
- II) till *Avsättning till fonden för lån till mödrahjälp* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av... kronor 80,000;
- III) till *Bidrag till sjukkassor* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 20,000,000;

IV) medgiva, att kristillägg till sjukkassor må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder;

V) till *Kristillägg till sjukkassor* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 1,000,000;

VI) till *Moderskapspenning* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 4,000,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Jan-Erik Stenius.